

ΣΧΟΛΗ ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΑΣ
ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΓΛΥΦΑΔΑΣ (2014)

ΘΕΜΑ:

“ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΤΛΙΚΑ
ΣΤΗΝ ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΑ
από τους πρώτους
Χριστιανικούς χρόνους
έως σήμερα”

Κωτσαλάς Ιωάννης,
Αγιογράφος, υπ. Διδακτ. Χημικού Τμήματος
Πανεπιστημίου Αθήνας

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΧΡΗΣΗΣ ΤΩΝ ΤΕΧΝΙΚΩΝ-ΥΛΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΑ

<i>Πρώτοι χριστιανι- κοί αιώνες</i>	<i>έως</i>	<i>18ος αιώνας</i>	<i>19ος αιώνας</i>	<i>έως</i>	<i>αρχές 20ου αιώνα</i>	<i>αρχές 20ου αιώνα έως σήμερα</i>
<i>Αποκλειστικά νωπογραφία και ψηφιδωτό</i>			<i>κυρίως ξηρογραφία με λάδια- ελαιογραφία</i>			<i>Κυρίως σύγχρονα υλικά (ακρυλικά ή βινυλικά)</i>

ΑΞΙΟΠΙΣΤΙΑ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΥΛΙΚΩΝ

ΨΗΦΙ-
ΔΩΤΟ

ΝΩΠΟ-
ΓΡΑΦΙΑ

* με λίγες σταγόνες μυκητοκτόνο

ΕΠΙΤΟΠΙΑ
ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕ
ΑΥΓΟ * Η
ΚΑΖΕΪΝΗ
Η ΥΔΡΥΑΛΟ
Η ΛΑΔΙΑ

ΒΙΝΥΛΙΚΑ ΚΑΙ
ΑΚΡΥΛΙΚΑ ΥΛΙΚΑ
(ΕΠΙΤΟΠΙΑ
ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ)

ΜΟΥΣΑΜΑΔΕΣ
ΜΕ ΤΕΜΠΕΡΑ
ΑΥΓΟΥ Η
ΚΑΖΕΪΝΗΣ
(ΚΟΛΛΗΜΕΝΟΙ ΜΕ
ΠΛΑΣΤΙΚΕΣ
ΚΟΛΛΕΣ)

ΜΟΥΣΑΜΑΔΕΣ ΜΕ
ΒΙΝΥΛΙΚΑ ΚΑΙ
ΑΚΡΥΛΙΚΑ
ΓΑΛΑΚΤΩΜΑΤΑ
(ΚΟΛΛΗΜΕΝΟΙ ΜΕ
ΠΛΑΣΤΙΚΕΣ
ΚΟΛΛΕΣ)

ΑΞΙΟΛΟΓΙΚΗ ΚΛΙΜΑΚΑ ΤΕΧΝΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΥΛΙΚΩΝ

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

ΜΕΡΟΣ Ι

ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΕΙΚΟΝΑΣ

ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΕΙΚΟΝΑΣ

- ΣΤΙΣ ΕΙΚΟΝΕΣ ΔΙΑΓΡΑΦΕΤΑΙ ΤΟ ΔΌΓΜΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ.
- Συμπυκνώνουν τη Γραφή, τη Θεολογία των Πατέρων της Εκκλησίας, την Υμνολογία.
- Ο αγιογράφος πρέπει να ξέρει την παραπάνω ερμηνευτική της Εκκλησίας και να είναι επιθυμητό να μετέχει στη μυστηριακή ζωή της Εκκλησίας.

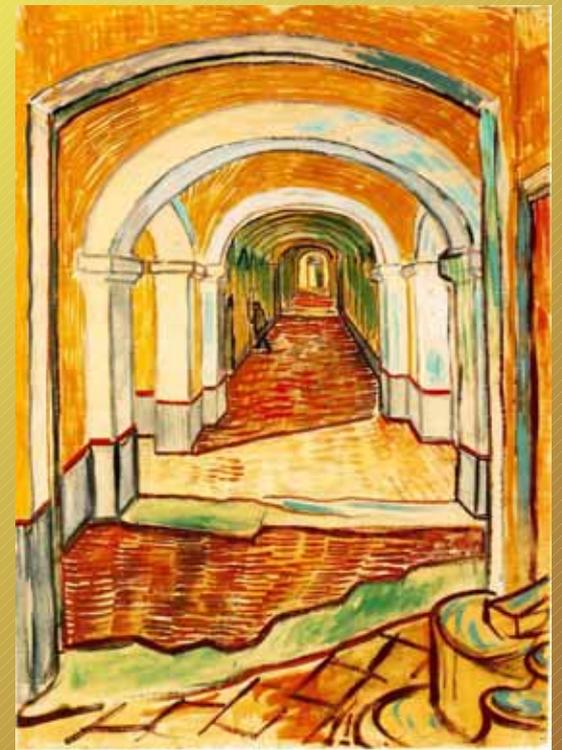
ΑΡΧΕΣ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΑΣ

1. Ύπαρξη **ΔΥΟ ΔΙΑΣΤΑΣΕΩΝ** (ύψος και πλάτος). Έλλειψη ή υποβάθμιση του βάθους (τρίτης διάστασης). Ο θεατής γίνεται η τρίτη διάσταση.

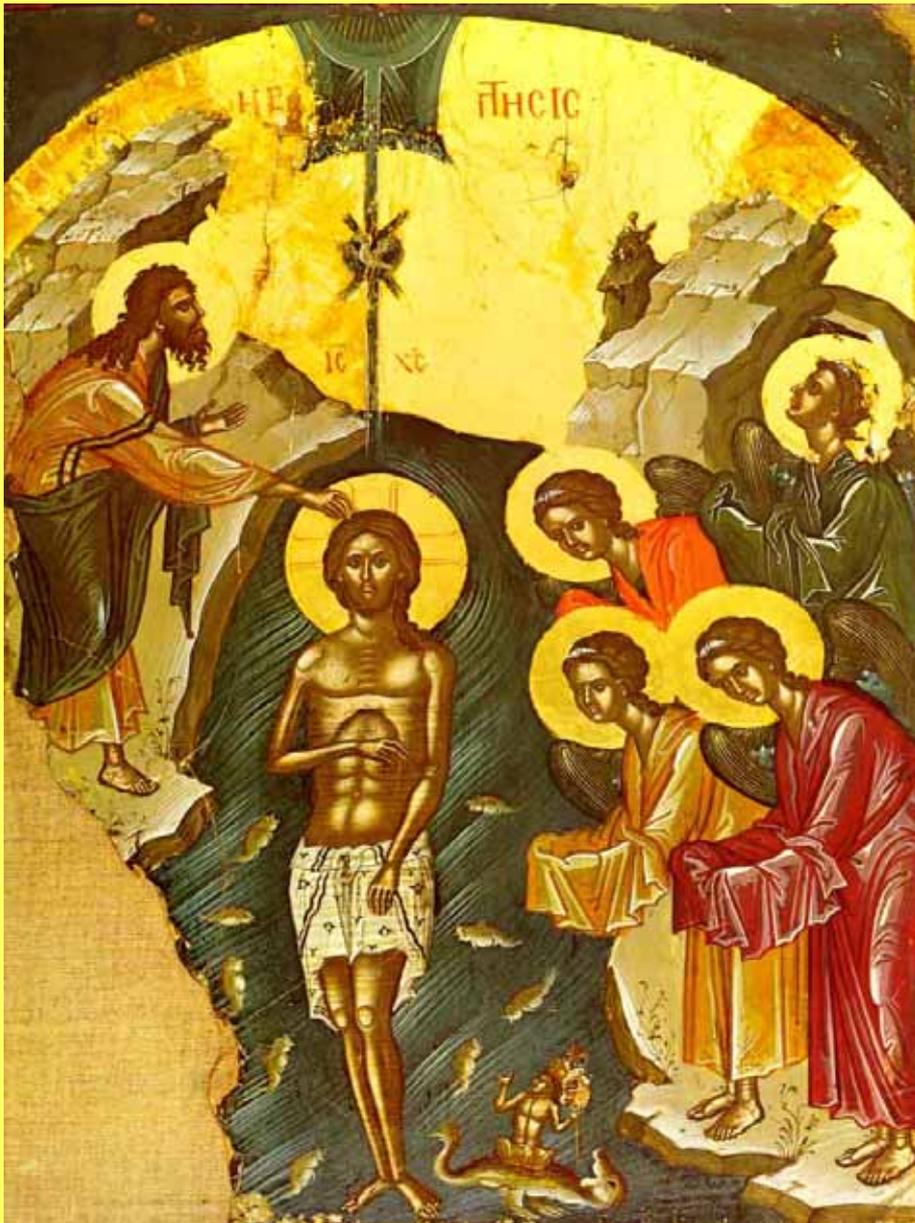
ΕΡΓΟ: ΠΑΥΛΟΥ ΣΙΔΕΡΗ

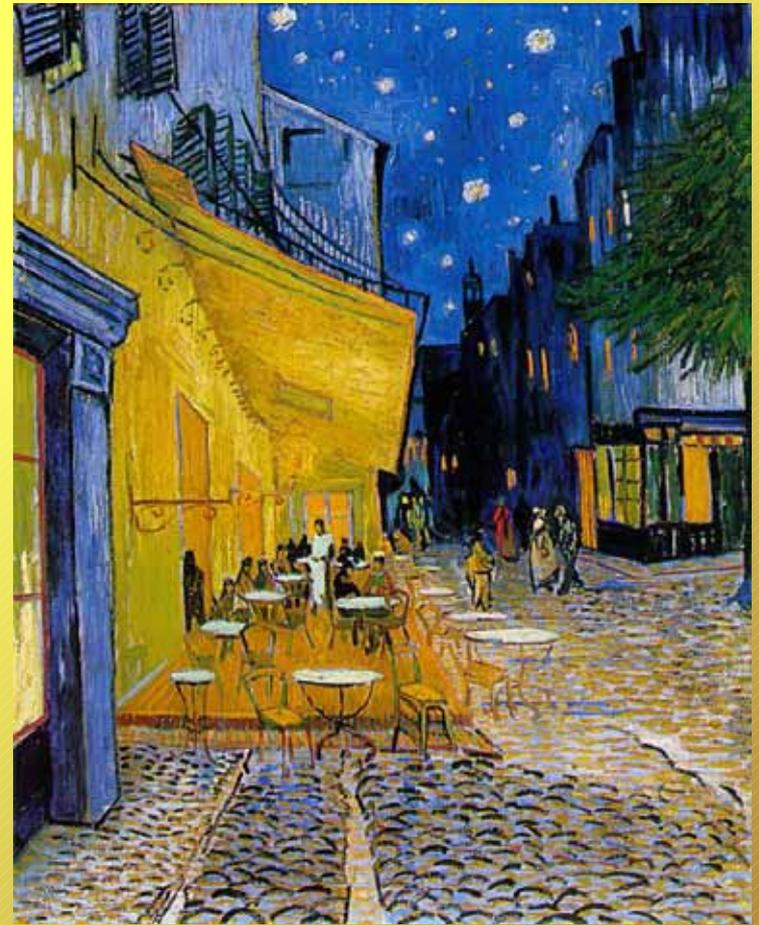
ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΚΟΣΜΙΚΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΑ

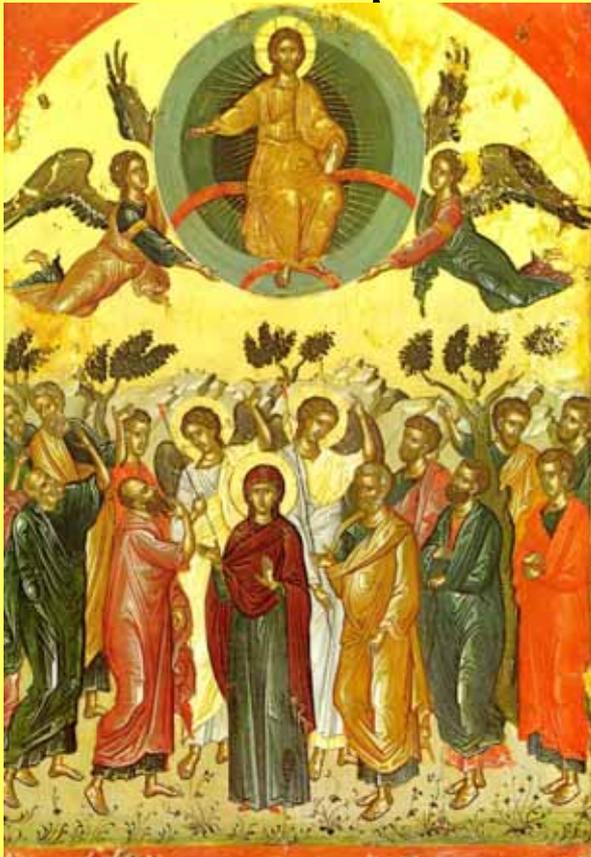

ΚΟΣΜΙΚΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

2) ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΟΤΗΤΑ-ΞΕΠΕΡΑΣΜΑ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ.

- Όλα τα γεγονότα μαζί.
- «Σήμερα κρεμάται επί ξύλου...».
- Ο μετανοών κερδίζει το χαμένο χρόνο

ΕΡΓΟ: ΠΑΥΛΟΥ ΣΙΔΕΡΗ

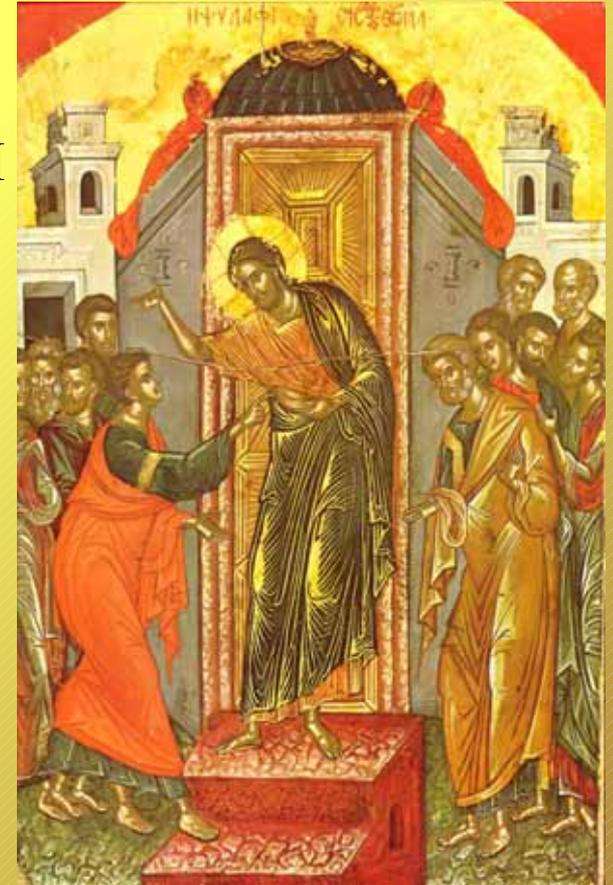
3) ΕΛΛΕΙΨΗ ΣΚΙΩΝ. Το φως λούζει τα πάντα. Δεν αγιογραφούμε κλειστούς χώρους

•ΟΛΑ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
ΠΑΡΟΤΙ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ
ΔΙΑΔΡΑΜΑΤΙΖΟΝΤΑΙ
ΣΕ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥΣ
ΧΩΡΟΥΣ, ΤΑ
ΖΩΓΡΑΦΙΖΟΥΜΕ
ΕΞΩ

•ΕΙΝΑΙ Η ΕΞΟΔΟΣ,
ΤΟ ΑΝΟΙΓΜΑ ΤΩΝ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ
ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΣΤΟ
ΚΟΣΜΟ, ΣΤΟΥΣ
ΑΝΘΡΩΠΟΥΣ

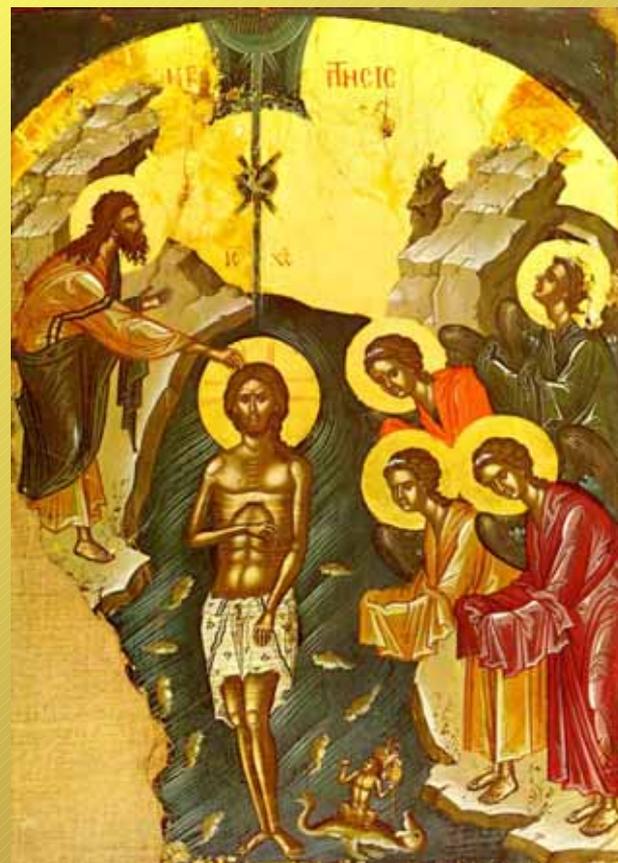
4) ΟΧΙ ΠΛΑΓΙΕΣ ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΕΙΣ ΠΡΟΣΩΠΩΝ. Να φαίνονται και τα δύο μάτια.

Προς- όπα τον Θεό
Υπάρχουν κάποιες εξαιρέσεις.

ΤΟ ΣΥΝΗΘΕΣ

ΕΡΓΟ: ΣΕΡΓΙΟΥ
ΣΕΡΓΙΑΔΗ

ΕΞΑΙΡΕΣΗ

5) ΠΟΤΕ ΔΕΝ ΑΓΙΟΓΡΑΦΕΙΤΑΙ:

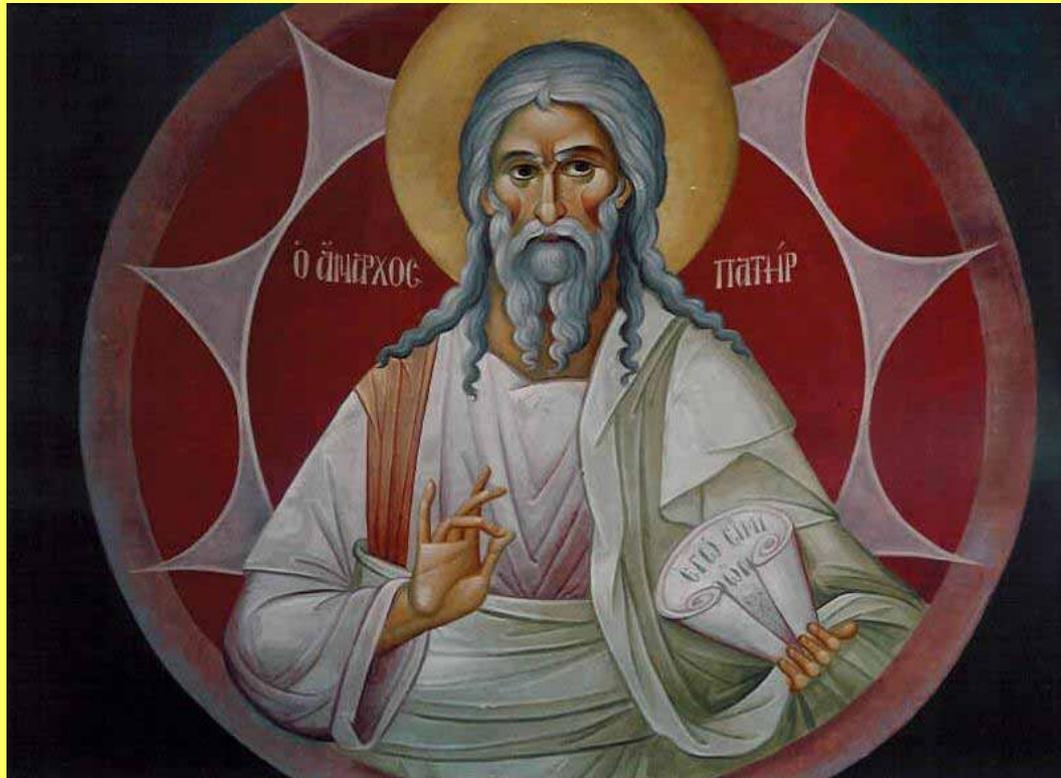
- α) ό,τι δεν έχουμε δει (π.χ. Ο ΠΑΤΕΡΑΣ) και**
 - β) ΔΕΝ ΑΓΙΟΓΡΑΦΕΙΤΑΙ**
- ΤΟ ΚΑΚΟ, Ο ΔΙΑΒΟΛΟΣ (το ανυπόστατο)**

Άλλο ανυπόστατο, άλλο ανύπαρκτο.

Υπόσταση είναι ό,τι έφτιαξε ο Θεός και όπως το έφτιαξε. Ο διάβολος είναι υπαρκτός αλλά ανυπόστατος.

ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ ΛΑΝΘΑΣΜΕΝΕΣ ΕΙΚΟΝΕΣ

ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ ΛΑΝΘΑΣΜΕΝΕΣ ΕΙΚΟΝΕΣ

6) ***ΠΡΩΤΕΥΟΝΤΑ-ΔΟΓΜΑΤΙΚΑ
ΣΤΟΙΧΕΙΑ***

**ΣΤΗΝ ΕΙΚΟΝΑ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΟΥ
ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΑΛΛΑΖΟΥΝ-
ΤΑ ΔΟΓΜΑΤΙΚΑ.**

(ΑΛΛΙΩΣ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΠΕΣΟΥΜΕ ΣΕ ΑΙΡΕΣΗ)

Π.χ. Τα 3 οκτάκτινα αστέρια της Παναγίας,
τα διπλά ρούχα του ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ,
η κλίνη-τάφος και το ένδυμα του Βρέφους
Κυρίου στην εικόνα της Γέννησης.

• **ΤΑ ΤΡΙΑ ΟΚΤΑΚΤΙΝΑ ΑΣΤΕΡΙΑ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ**

• **ΤΟ ΠΛΗΘΟΣ: ΔΗΛΩΝΕΙ ΤΗΝ ΠΑΡΘΕΝΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟ, ΚΑΤΑ ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΤΟΚΟ,**

• **ΟΙ ΟΚΤΩ ΑΚΤΙΝΕΣ: ΔΗΛΩΝΟΥΝ ΤΗΝ ΟΓΔΟΗ ΜΕΡΑ ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ**

ΕΡΓΟ:
ΠΑΥΛΟΥ
ΣΙΔΕΡΗ

Σύντομη ΑΝΑΛΥΣΗ της εικόνας:
**ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ
ΘΕΟΤΟΚΟΥ**

ΠΡΩΤΕΥΟΝΤΑ-ΔΟΓΜΑΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

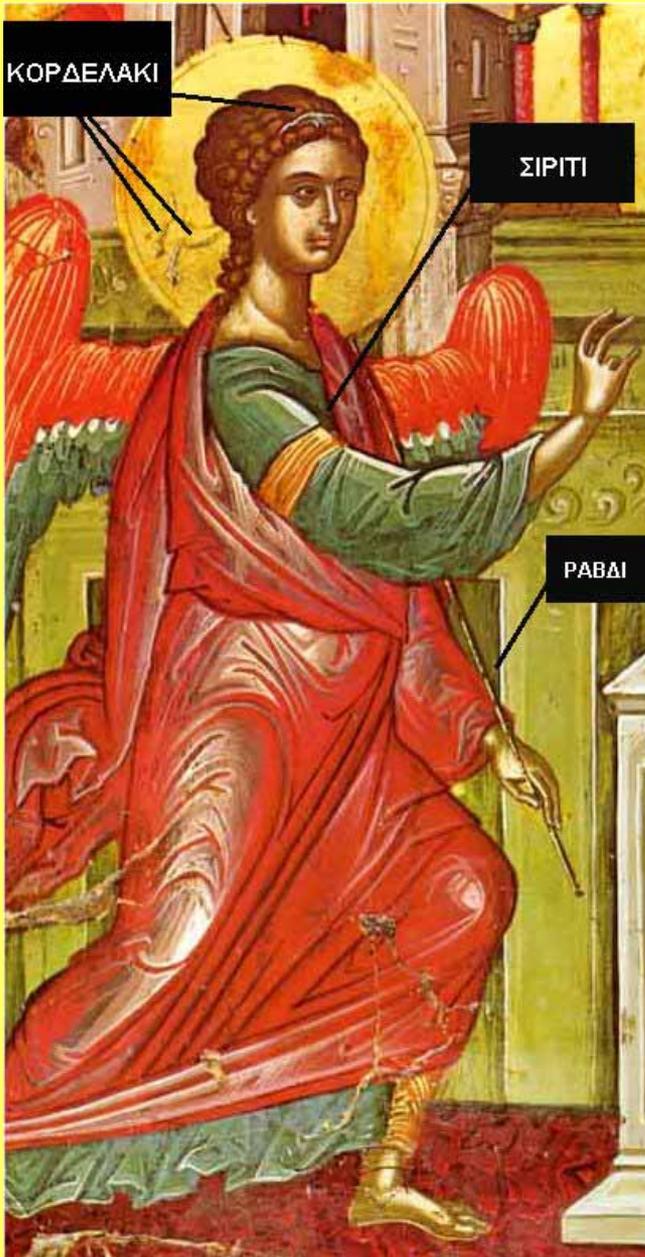
(ΑΥΤΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΑΛΛΑΞΟΥΝ)

- ΟΙ ΑΓΓΕΛΟΙ ΕΜΦΑΝΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΑΝΟΙΧΤΑ ΤΑ ΠΟΔΙΑ ΚΑΙ ΜΕ ΧΕΡΙ ΑΠΛΩΜΕΝΟ (ΑΝΑΓΓΕΛΟΥΝ ΓΕΓΟΝΟΣ-ΕΙΔΗΣΗ) ΚΙ ΑΛΛΟΥ ΜΕ ΚΛΕΙΣΤΑ ΠΟΔΙΑ ΚΑΙ ΜΕ ΧΕΡΙΑ ΚΑΛΛΥΜΕΝΑ (ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΣΤΑΣΗ)

- ΤΟΥΣ ΑΓΙΟΓΡΑΦΟΥΜΕ ΟΠΩΣ ΤΟΥΣ ΕΙΔΑΜΕ ΑΝΘΡΩΠΟΜΟΡΦΟΥΣ ΜΕ ΦΤΕΡΑ

- ΟΙ ΑΓΓΕΛΟΙ ΟΠΩΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΓΙΟΙ ΕΙΝΑΙ ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΝΤΑ ΦΩΤΑ. ΠΡΩΤΕΥΟΝ ΦΩΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΘΕΟΣ

•ΤΟ ΚΟΡΔΕΛΑΚΙ ΕΙΝΑΙ Ο ΤΡΟΠΟΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ ΠΛΟΥΣΙΟΥ ΤΟΥ ΝΟΥΣ ΤΩΝ ΑΓΓΕΛΩΝ ΠΟΥ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΝΕΤΑΙ ΣΤΟ ΘΕΟ

•ΤΟ ΡΑΒΔΙ ΕΙΝΑΙ ΣΥΜΒΟΛΟ ΤΟΥ ΑΓΓΕΛΙΟΦΟΡΟΥ (ΟΧΙ ΚΡΙΝΟΣ-ΡΟΜΑΝΤΙΚΟ)

•Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΘΕΛΕΙ ΝΑ ΔΩΣΕΙ ΚΑΤΑΝΥΞΗ, ΟΧΙ ΡΟΜΑΝΤΙΣΜΟ

•ΕΤΣΙ ΣΤΑ ΕΥΛΟΓΛΥΠΤΑ, ΣΤΑ ΑΜΦΙΑ, ΣΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΣΤΗΝ ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΧΟΥΜΕ ΛΙΤΟΤΗΤΑ (ΟΧΙ ΜΠΑΡΟΚ, ΟΧΙ ΕΝΤΟΝΗ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ)

• ΤΟ ΣΙΡΙΤΙ-ΛΩΡΙΔΑ ΔΕΙΧΝΕΙ ΟΤΙ ΕΧΕΙ ΚΑΠΟΙΑ ΕΝΤΟΛΗ, ΚΑΠΟΙΑ ΕΞΟΥΣΙΑ ΑΠΟ ΑΝΩΤΕΡΗ ΑΡΧΗ (ΔΟΘΕΙΣΑ ΕΞΟΥΣΙΑ)

ΠΑΝΑΓΙΑ

- Η ΠΑΝΑΓΙΑ ΕΔΩ ΑΓΙΟΓΡΑΦΕΙΤΑΙ ΚΑΘΗΜΕΝΗ. ΚΑΘΗΜΕΝΟ ΑΓΙΟΓΡΑΦΟΥΜΕ ΚΑΙ ΤΟΝ ΚΥΡΙΟ ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟ. ΤΟ ΚΑΘΙΣΜΑ ΔΗΛΩΝΕΙ ΜΙΑ **ΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑ**
- ΤΟ ΧΕΡΙ ΚΑΙ Η ΜΙΚΡΗ ΚΛΙΣΗ ΤΗΣ ΚΕΦΑΛΗΣ ΔΗΛΩΝΕΙ ΚΙΝΗΣΗ **ΑΠΟΔΟΧΗΣ**
- ΤΟ ΑΛΛΟ ΧΕΡΙ ΚΡΑΤΑ ΜΙΑ ΡΟΚΑ. ΔΕΙΧΝΕΙ ΟΤΙ ΟΤΙ **ΔΟΥΛΕΥΕΙ**. ΠΑΡΟΤΙ ΕΙΝΑΙ ΜΗΤΕΡΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ. Η ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΝΤΑ-ΔΙΑΚΟΣΜΗΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

(ΑΥΤΑ ΜΠΟΡΕΙ Ο ΑΓΙΟΓΡΑΦΟΣ ΝΑ ΤΑ ΑΛΛΑΞΕΙ)

- ΤΟ ΥΦΑΣΜΑ ΠΟΥ ΔΕΙΧΝΕΙ ΜΙΑ ΧΑΡΜΟΑΝΑΣΤΑΣΙΜΗ ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΑ

- Ο ΘΡΟΝΟΣ Η ΤΟ ΒΑΘΡΟ ΤΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥ

- ΤΟ ΒΑΘΥ ΚΟΚΚΙΝΟ ΧΡΩΜΑ ΔΕΙΧΝΕΙ ΚΑΤΑΝΥΞΗ

ΜΕΡΟΣ ΙΙ

**ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ
ΑΠΟΚΛΙΣΕΙΣ ΣΤΗΝ
ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΑ**

Σύγχρονες εικαστικές τάσεις στην Αγιογραφία

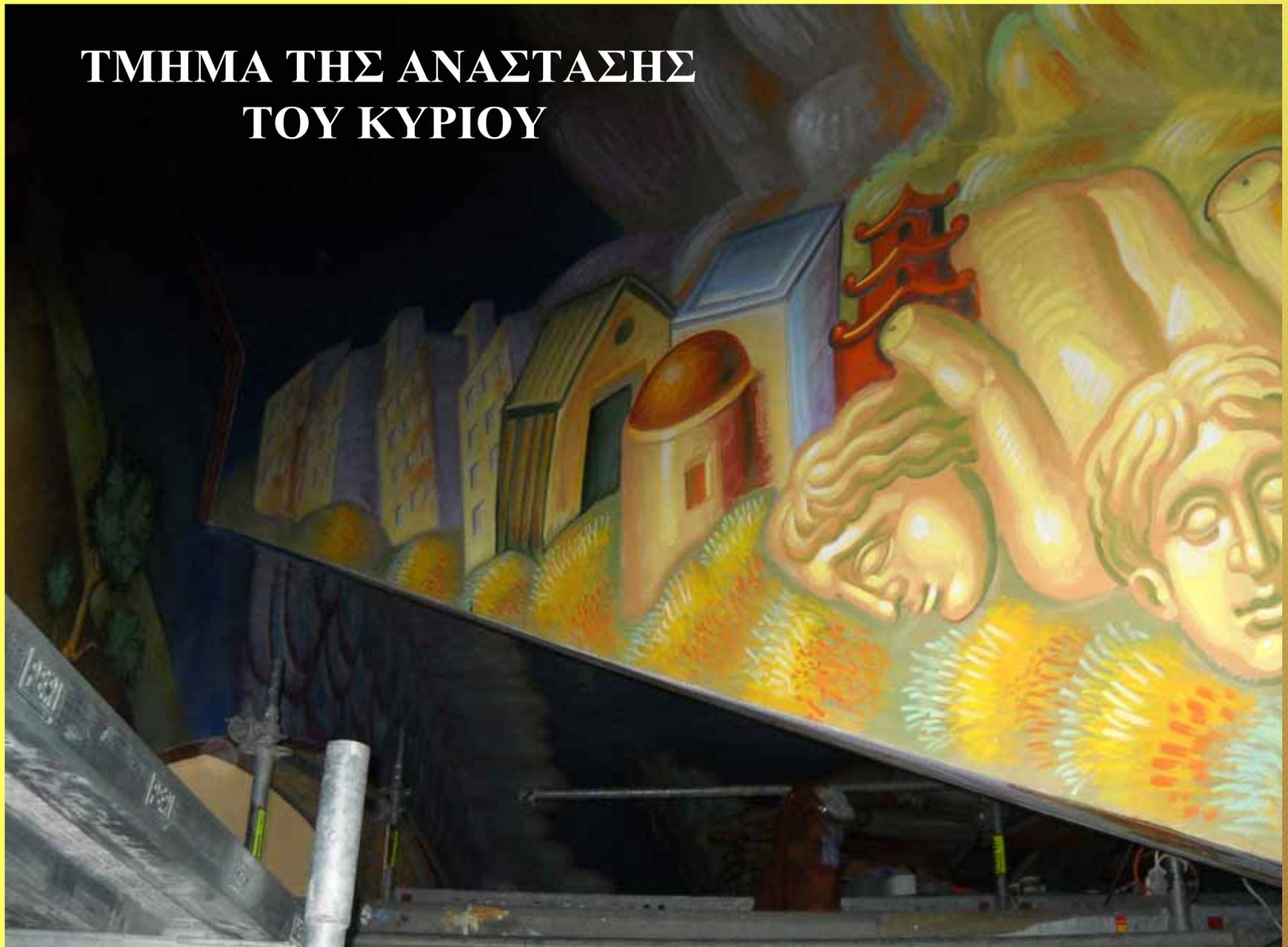
- *“Πάσα γαρ εικόν εν ονόματι Κυρίου, ή προφητών, ή αποστόλων, ή μαρτύρων, ή δικαίων γινομένη, αγία εστίν”* Όρος Ζ΄ Οικουμενικής Συνόδου.
- Τα τελευταία χρόνια έχουν εισαχθεί στην ζωγραφική έκφραση της Αγιογραφίας “εικαστικές” εκσυγχρονιστικές παρεμβάσεις.
- *“Ου γαρ ζωγράφων εφεύρεσις η των εικόνων ποιήσις, αλλά καθολικής εκκλησίας έγκριτος θεσμοθεσία και παράδοσις...”* πρακτικά Ζ΄ Οικουμενικής Συνόδου.
- **ΠΩΣ ΣΥΜΒΙΒΑΖΟΝΤΑΙ ΤΑ ΑΜΕΣΩΣ ΠΑΡΑΚΑΤΩ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΜΑΣ;** “...δεν μπορούμε να τα δικαιολογήσουμε ...μας ενοχλούν αισθητικά,....”, και δίνουμε δικές μας “ζωγραφικές λύσεις...”, για λόγους “εικαστικής βελτίωσης”, Προτάσεις ενός από τους πλέον επώνυμους και καταξιωμένους Αγιογράφους δημοσιευμένες σε βιβλίο του.

- *“Δημιουργείστε ελεύθεροι, μακριά από τους περιορισμούς της Εκκλησίας...”, τα νέα παιδιά να “καταθέσουν και την προσωπική τους σφραγίδα...δημιουργώντας συνθέσεις, από το μυαλό τους...να απεπλακούν από τα καθιερωμένα...η Εκκλησία κρύβεται πίσω από μια λανθασμένη έννοια προάσπισης της παράδοσης και δεν τολμά καινούρια πράγματα”....* Δηλώσεις του Π. Σάμιου στον ΚΟΣΜΟ ΤΟΥ ΕΠΕΝΔΥΤΗ 28-4-2005, διδασκάλου ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΑΣ στη Σχολή Καλών Τεχνών. **ΠΩΣ ΣΥΜΒΙΒΑΖΟΝΤΑΙ ΤΑ ΠΑΡΑΠΑΝΩ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΜΑΣ;**
- *“...εάν ζωγραφήση τις σχήματα πορνικά και θεάματα, λογίσματα ορχηστρικά και ιπποδρομιών θέας, και έτι έτερον τούτοις παραπλήσιον υπό της τέχνης γένοιτο, αισχρόν το επιτήδευμα”* πρακ. Ζ Οικουμενικής Συνόδου.

ΤΜΗΜΑ ΤΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ

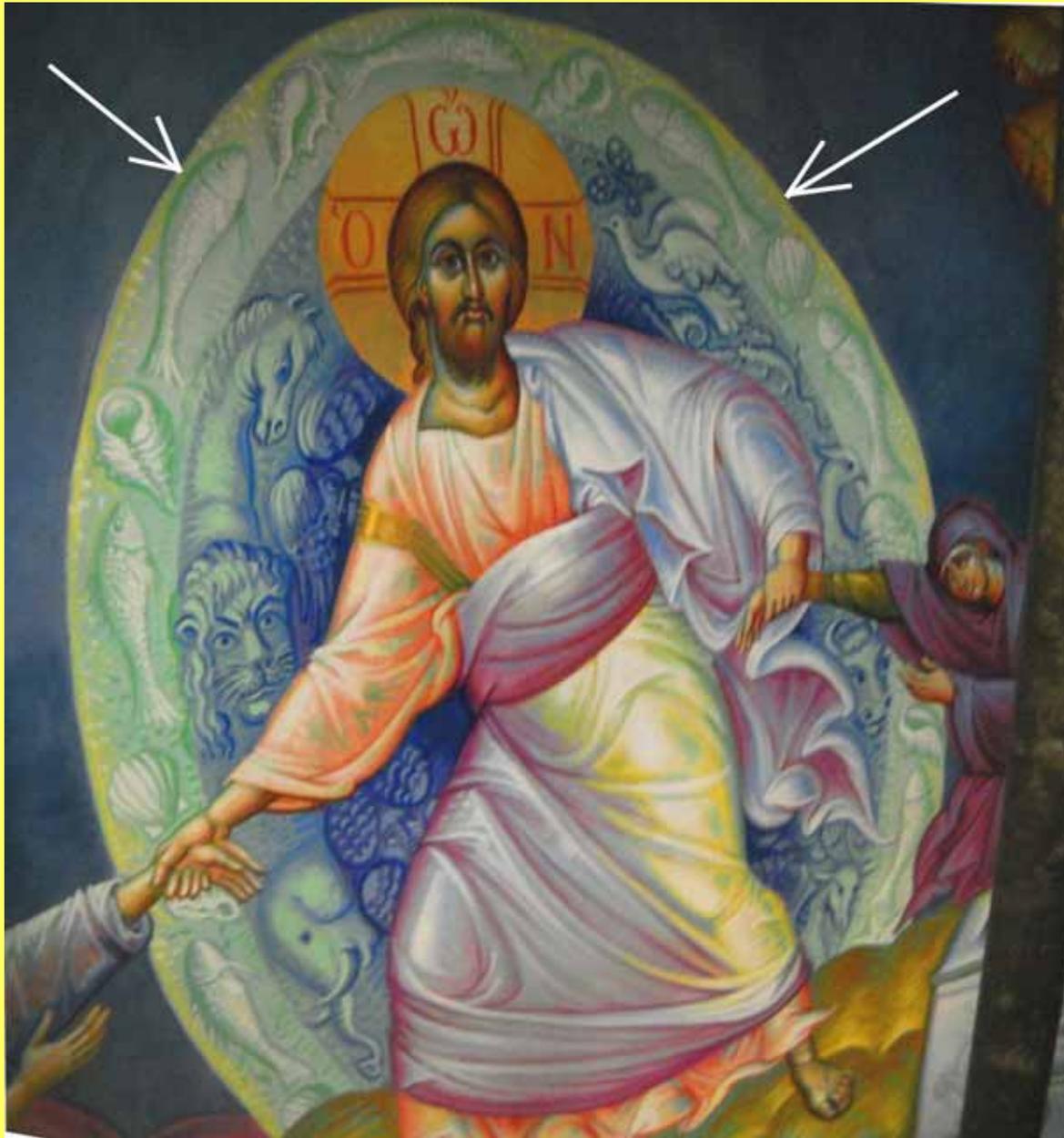
ΤΜΗΜΑ ΤΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ

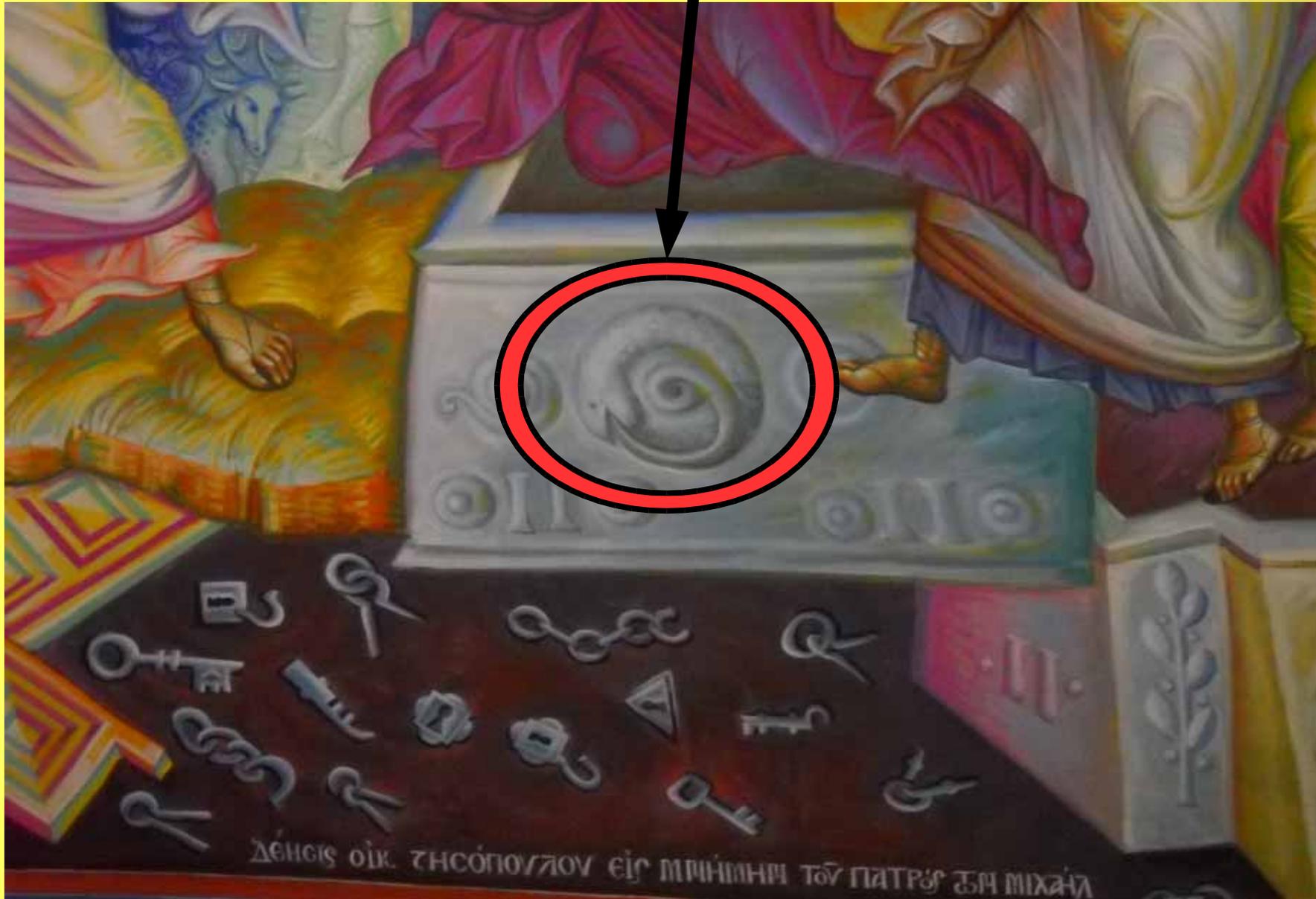
- **13 ...η Ορθόδοξος εικών δεν κρατεί ειμή μόνον τα απαραίτητως αναγκαία δια την αναγνώρισιν της ιστορικότητας ενός γεγονότος ή της πνευματικότητας του προσώπου ενός Αγίου.** Πατριαρχική Συνοδική Εγκύκλιος για τη συμπλήρωση 1200 ετών από τη Σύγκλιση της Ζ Οικουμενικής Συνόδου.
- **ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ “14...η υπέροχος νηστεία των ομμάτων”;;;** Πατριαρχική Συνοδική Εγκύκλιος για τη συμπλήρωση 1200 ετών από τη Σύγκλιση της Ζ Οικουμενικής Συνόδου.
-
- Τα τελευταία χρόνια έχουν αρχίσει να υιοθετούνται τεχνικές περιττής διακόσμησης, ξεβαμμένων φόντων, θολών φωτοστεφάνων, εισαγωγής ζώων στη δόξα του Κυρίου, αντικειμένων υπερμεγεθών σε σχέση με τα σώματα των Αγίων κ.α. Τα φωτοστέφανα με τις σκιές είναι ένα καινούριο στοιχείο που χωρίς να το επιδιώκει ο ποιών αυτά Αγιογράφος μας υποβάλλουν σε **δογματικές διαστρεβλώσεις**. Το φωτοστέφανο υποδηλώνει το Άκτιστο Φως του Θεού μέσα στο οποίο ζουν οι Άγιοι. Υπάρχουν στο Άκτιστο Φως του Θεού σκιές ή περιοχές διαβαθμισμένης φωτεινότητας. Μη γένοιτο.

- Τα **φόντα** από επίπεδα (plakat) που συναντώνται σε όλες τις διασωσμένες πατροπαράδοτες τοιχογραφίες τείνουν να αντικατασταθούν από φόντα συννεφιασμένα, ξεβαμμένα με ανταύγειες. Μα η επιπεδότητα των παλαιών φόντων δεν είναι ένα στοιχείο εικαστικής αδυναμίας των παλαιών μαστόρων αλλά υποδηλώνει τη σταθερότητα, την μη μεταβλητότητα του κόσμου των Αγίων αντίστοιχη με το plakat χρυσό φόντο των φορητών εικόνων. Αντίθετα τα συννεφιασμένα φόντα δείχνουν το ευμετάβλητο, το έτοιμο προς μεταβολή όπως ο συννεφιασμένος ουρανός.
- Η **εισαγωγή ζώων στη δόξα του Κυρίου** θεωρείται ασέβεια. Η δόξα παρότι αγκαλιάζει όλη την πλάση είναι δόξα του Θεού όχι των ζώων.
- Τα **μεγέθη απεικόνισης** των πλασμάτων είναι ανάλογα της θεολογικής τους βαρύτητας. Πώς τα δέντρα και τα άνθη είναι μεγαλύτερα ή συγκρίσιμα από το σώμα του Κυρίου.
- **Μασωνικά σύμβολα:** φίδι που τρώει την ουρά του

**ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΖΩΩΝ
ΣΤΗ ΔΟΞΑ ΤΟΥ
ΚΥΡΙΟΥ**

ΜΑΣΩΝΙΚΑ ΣΥΜΒΟΛΑ

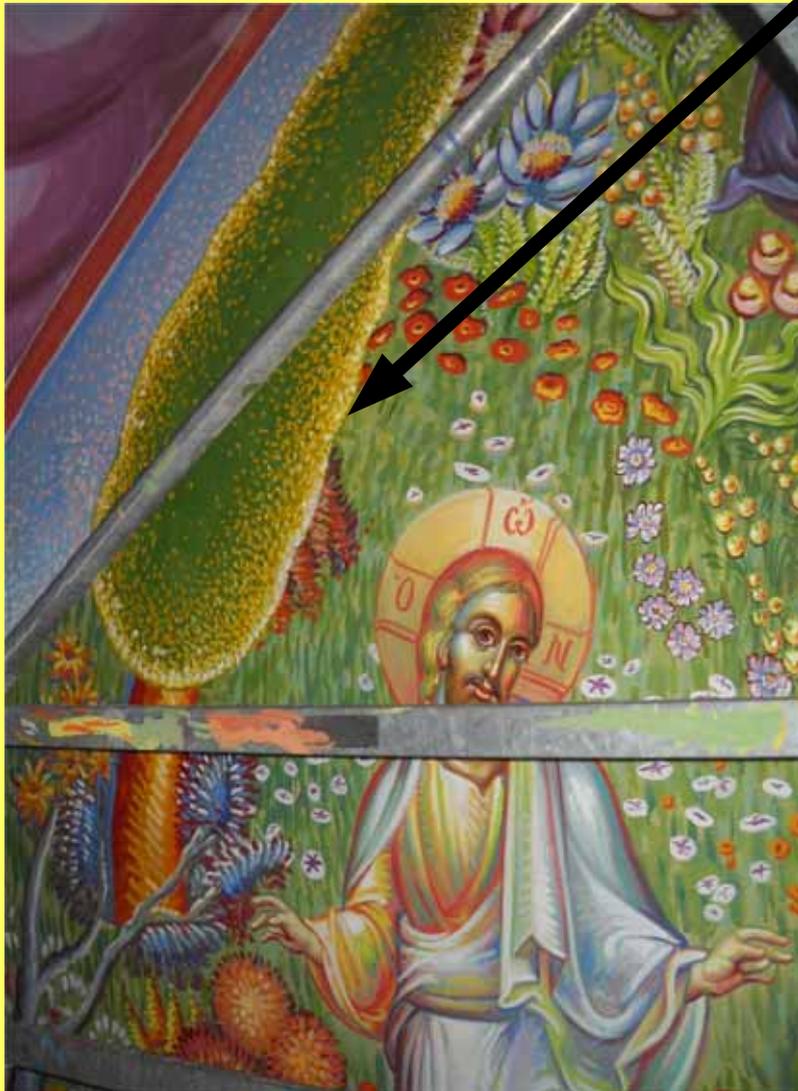
**ΣΥΝΝΕΦΙΑΣΜΕΝΑ-ΞΕΒΑΜΜΕΝΑ
ΦΟΝΤΑ ΚΑΙ ΦΩΤΟΣΤΕΦΑΝΑ**

ΣΥΝΝΕΦΙΑΣΜΕΝΑ-ΞΕΒΑΜΜΕΝΑ ΦΟΝΤΑ ΚΑΙ ΦΩΤΟΣΤΕΦΑΝΑ

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΑΦΥΣΙΚΑ ΜΕΓΑΛΑ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΤΟΥΣ ΣΗΜΑΣΙΑ

— ГЕОРГИЙ С. АНДРОНОВ. УЖЕ ПОВЕЛЕНА ВАСИ

ὁ εὐαγγελιστὴς

Τὸ κείμενο
ἐστὶν ἀγνωστόν

O evli caichko

The Holy Sepulchre

www.holysepulchre.com

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ

ΤΕΧΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

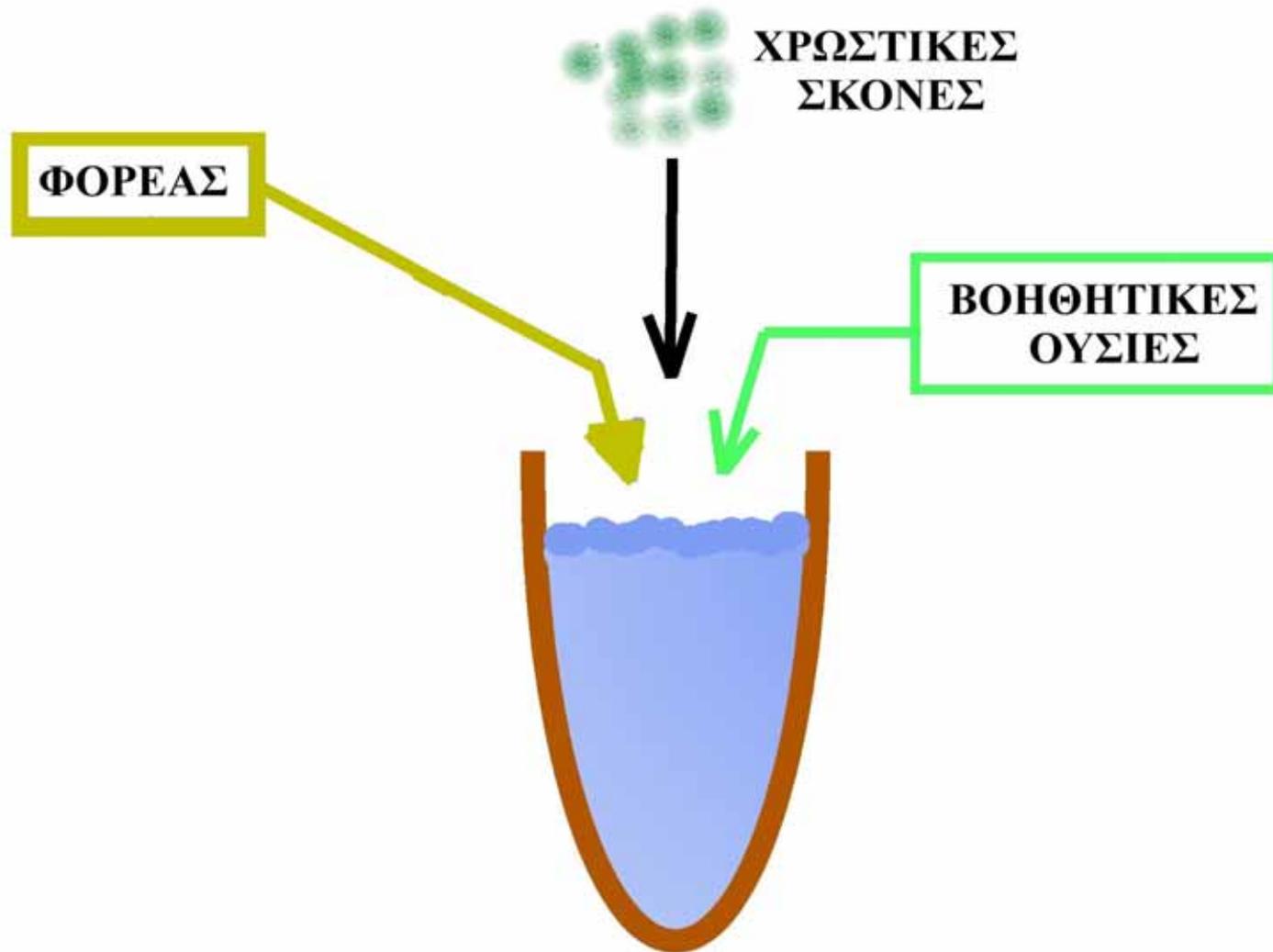
ΟΡΙΣΜΟΙ

ΧΡΩΜΑ=

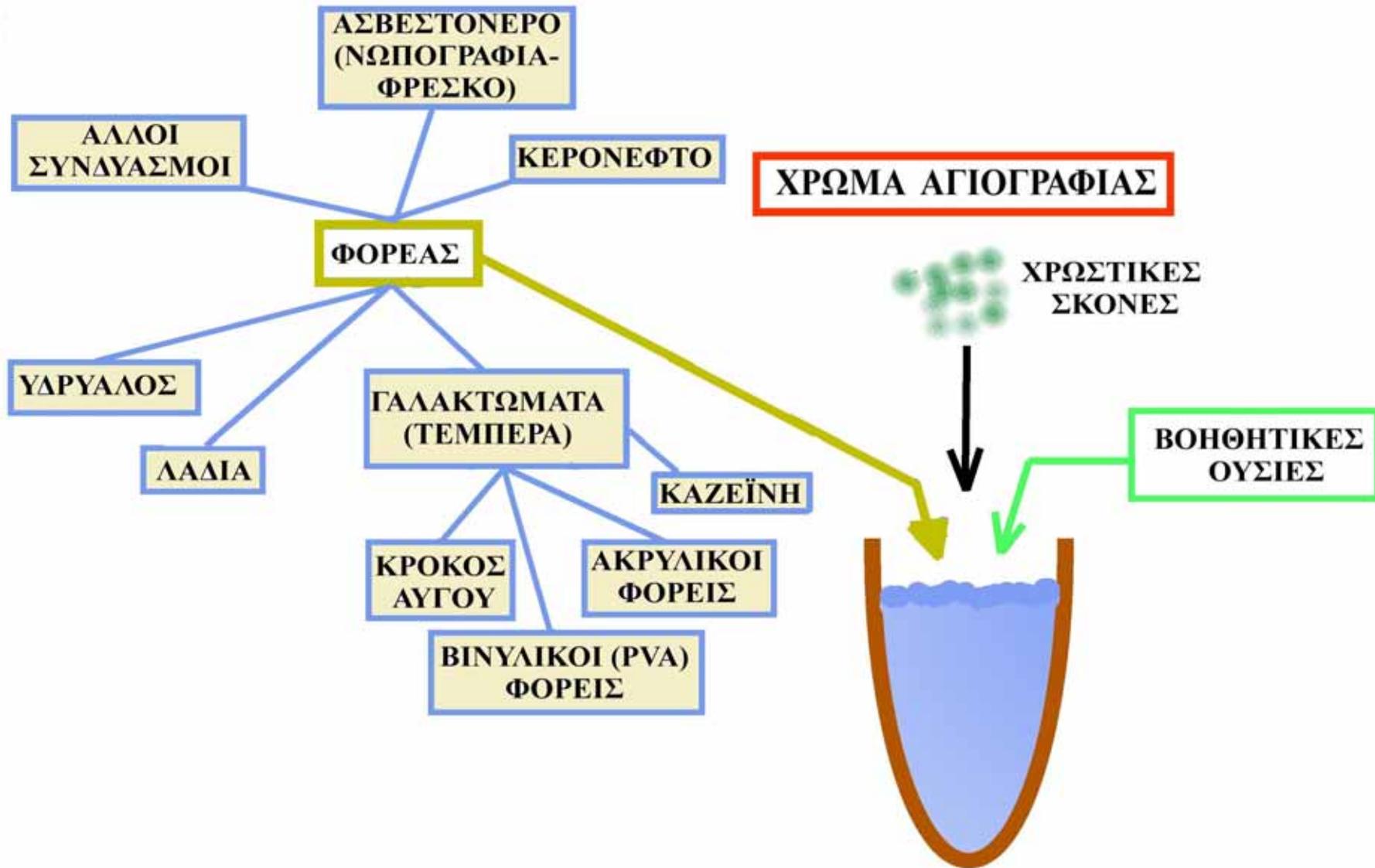
φορέας + **χρωστικές** + βοηθητικές
ουσίες

- **Χρωστικές**: έγχρωμες φυσικές ή τεχνητές σκόνη
- **φορέας**: η συνδετική ύλη που συγκρατεί συνδεδεμένους μεταξύ τους τους κόκκους των χρωστικών (όπως το τσιμέντο συγκρατεί το χαλίκι στο μπετόν) αλλά και με το υπόστρωμα.
- **βοηθητικές ουσίες**: ουσίες που βελτιώνουν τις ιδιότητες του χρώματος

ΧΡΩΜΑ ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

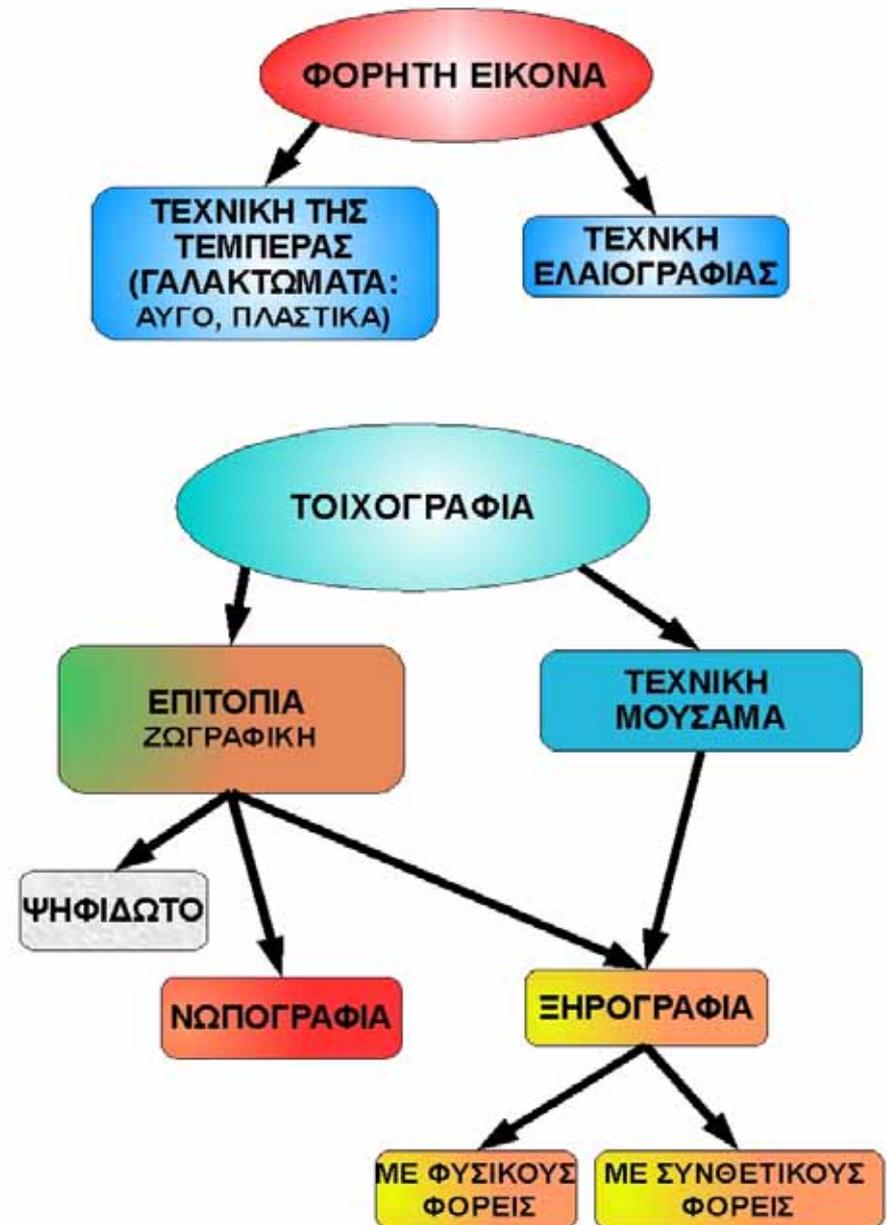
ΤΑ ΣΥΣΤΑΤΙΚΑ ΤΟΥ ΧΡΩΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΟΣ

ΧΑΡΤΗΣ ΤΩΝ

ΤΕΧΝΙΚΩΝ

Ψηφιδωτό:

- Είναι μιά επιφάνεια (δάπεδο, οροφή ή τοίχος) που καλύπτεται-διακοσμεϊται μέ ένα στρώμα **ψηφίδων** (πετροϋλες, μαρμαράκια, τεμάχια έγχρωμης υαλόμαζας κ.ά.). Οί ψηφίδες είναι στερεωμένες πάνω στην επιφάνεια μέ τή βοήθεια κονιάματος-λάσπης. Θεωρεϊται καί είναι ή πιό άνθεκτική μέθοδος τοιχογραφίας. Μέ τά σημερινά δεδομένα τό κόστος της είναι περίπου πενταπλάσιο σέ σχέση μέ τό κόστος τής ξηρογραφίας επί τοίχου.

ΨΗΦΙΔΩΤΟ

Νωπογραφία-φρέσκο (ζωγραφική επί νωπού σοβά)

Είναι η τεχνική ζωγραφικής κατευθείαν πάνω σε
νωπό ασβεστοκονίαμα-σοβά.

Ξηρογραφία (σέκο-secco):

Η τεχνική της τοιχογράφησης σε ξηρό σοβά. Επιπλέον μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως τελείωμα ή επιδιόρθωση σε έργα νωπογραφίας.

Τεχνική ταχέως φρέσκου (μία σύντομη παραλλαγή της νωπογραφίας)

• **ΝΩΠΟΓΡΑΦΙΑ** τα ΣΧΕΔΙΑ, τα ΦΟΝΤΑ, οι ΠΡΟΣΠΑΣΜΟΙ
+ **ΞΗΡΟΓΡΑΦΙΑ** ΤΑ ΑΛΛΑ

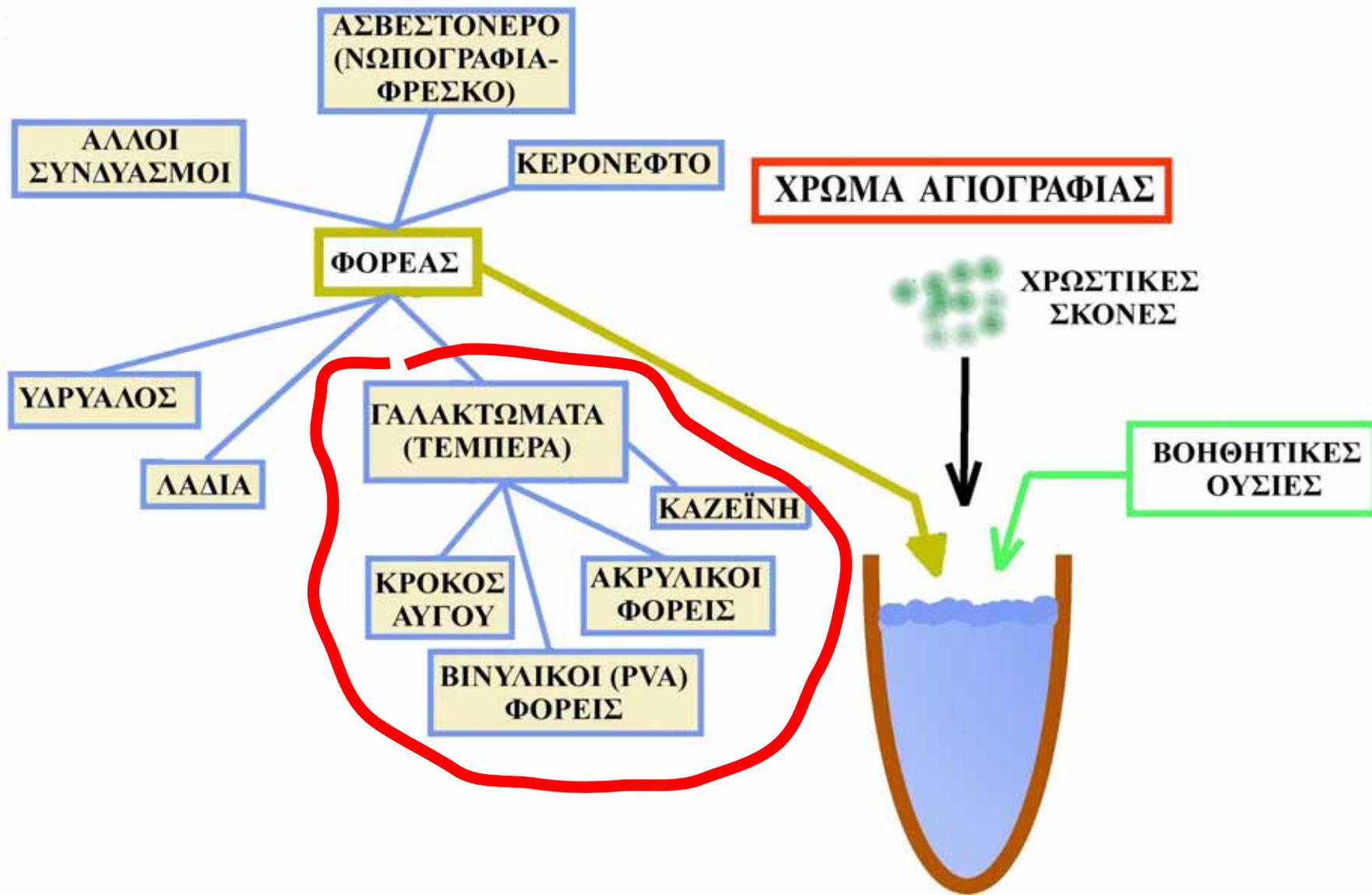
• Αποτελεί “πάντρεμα” της νωπογραφίας με την ξηρογραφία.

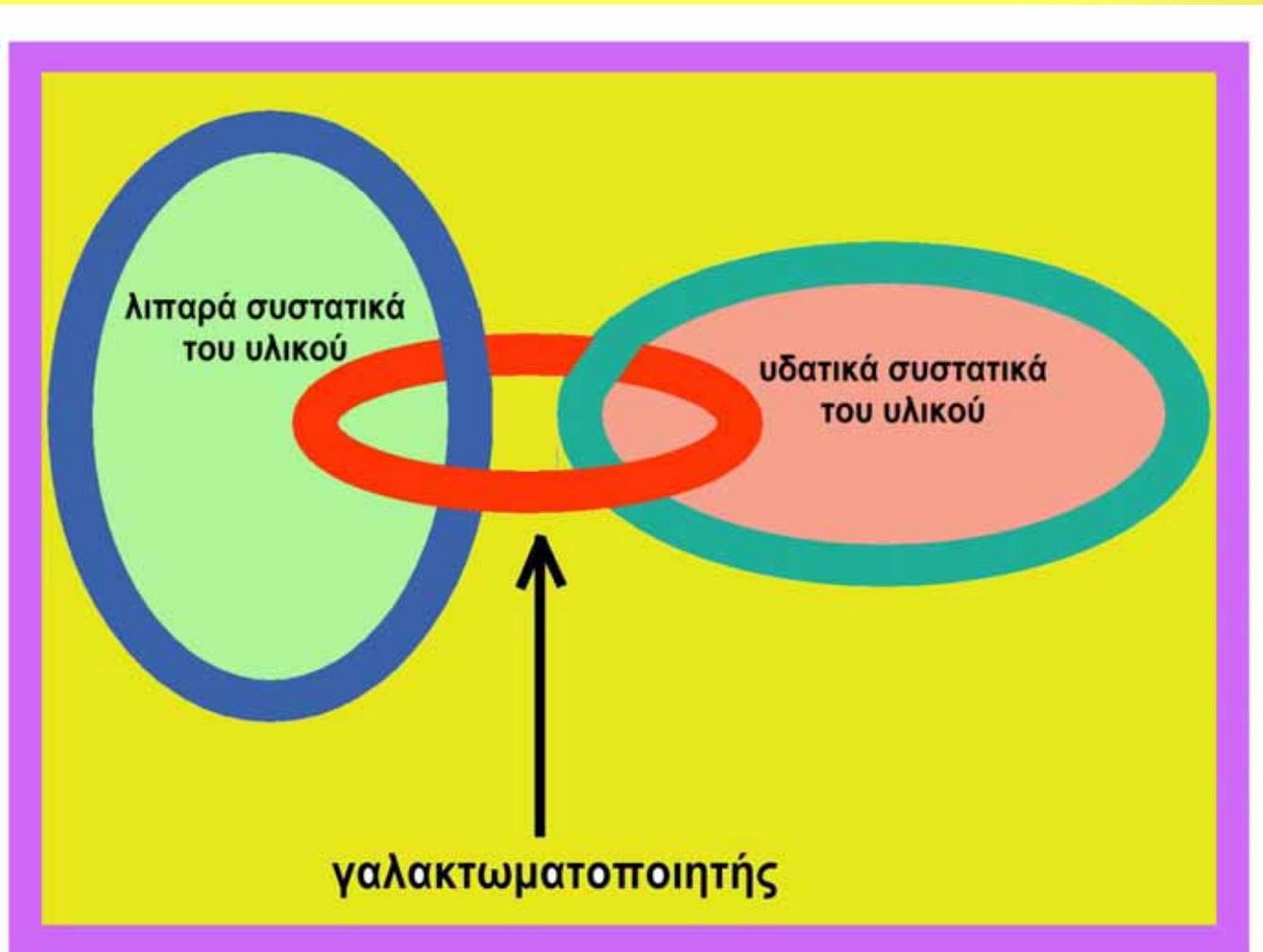
• Σε ξηρό σοβά περνιέται εξαιρετικά λεπτό στρώμα ασβεστονιάματος. Πριν στεγνώσει (**ΟΣΟ ΕΙΝΑΙ ΝΩΠΟ**) αποτυπώνεται το σχέδιο και οι προπλασμοί.

• Όταν ο σοβάς στεγνώσει (**ΣΤΕΓΝΟΣ ΣΟΒΑΣ**) περνιούνται τα υπόλοιπα χέρια ζωγραφικής (φωτίσματα και σκιές).

Τέμπερα

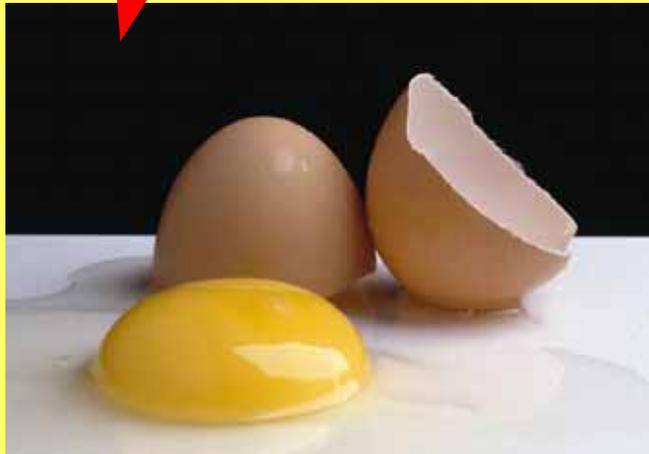
Είναι η ζωγραφική που γίνεται με **γαλακτώματα** είτε πάνω σε τοίχο, είτε σε φορητή εικόνα είτε σε μουσαμά.

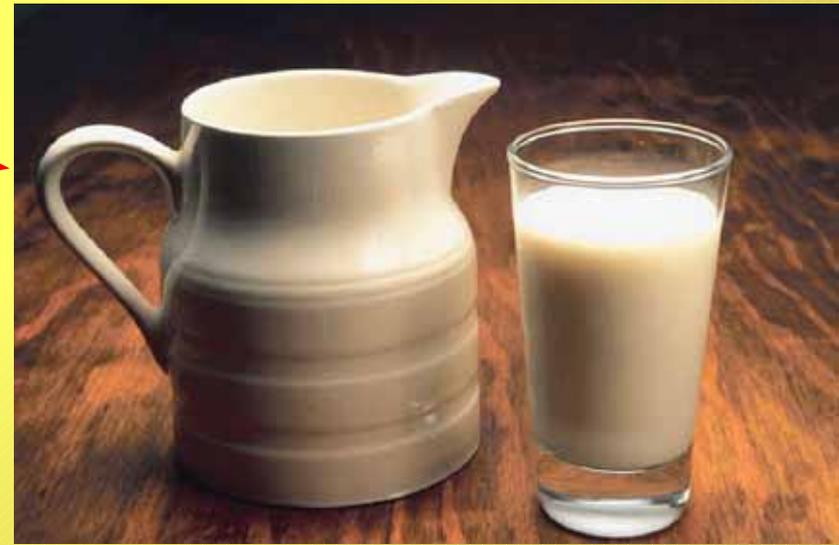

υλικό με δομή γαλακτώματος
π.χ. αυγό, γάλα

Φυσικά Γαλακτώματα

ΓΑΛΑΚΤΩΜΑΤΑ

Τεχνητά Γαλακτώματα

ΠΛΑΣΤΙΚΟ ΧΡΩΜΑ

• ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ:

Πλάστικό χρώμα βινυλικής βάσης, καλυπτικό, αρκετά οικονομικό μεγάλης αντοχής, για εσωτερική και εξωτερική χρήση.

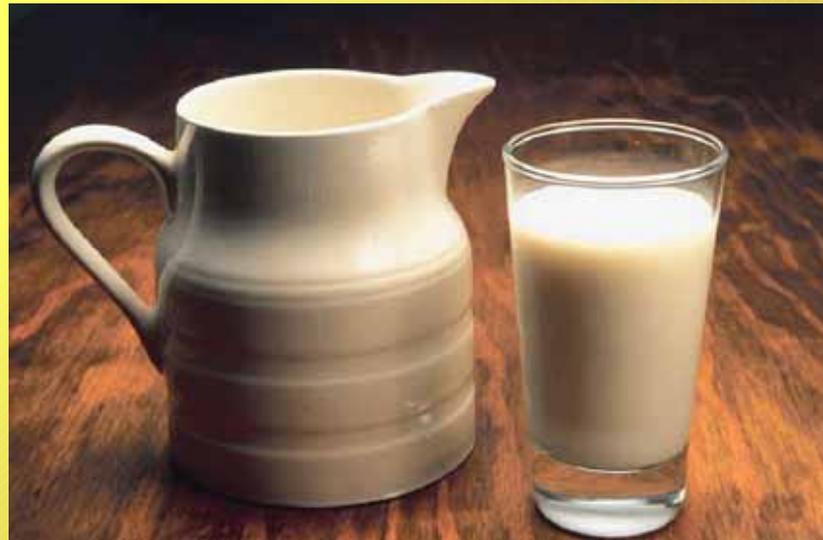
• ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ:

Είναι κατάλληλο για επιφάνειες από σοβά, μπετόν, νοβοπάν, αμιαντοσιμέντο.

Καζεΐνη:

Είναι η κύρια πρωτεΐνη του γάλακτος. Χρησιμοποιείται στη ζωγραφική αρκετούς αιώνες. Χρειάζεται ειδική προετοιμασία για να χρησιμοποιηθεί στη ζωγραφική και για να είναι υδατοδιαλυτή. Μετά την προετοιμασία η καζεΐνη μπορεί να γίνει **γαλάκτωμα**.

Ἐλαιογραφία:

ὀνομάζεται ἡ ζωγραφική πού λαμβάνει χώρα ἐπί ξηροῦ ὑποστρώματος-κονιάματος μέ φορεῖς λάδια π.χ. τό λινέλαιο. Ἐπειδή τά λάδια ἀργοῦν πολύ νά στεγνώσουν προστίθεται κάποιο στεγνωτικό (ὅπως τό σεκατίφ) καί τέλος ἡ χρωστική.

Υδρύαλος:

Χρησιμοποιείται ως φορέας αντί αυγού ή λαδιού, για ζωγραφική πάνω σε ξηρό, γυμνό σοβά. Είναι ανόργανο υλικό και παρασκευάζεται από θέρμανση άμμου θαλάσσης (SiO_2) και καυστικής ποτάσας (K_2CO_3) στους $1400\text{ }^\circ\text{C}$.

ΥΔΡΥΑΛΟΣ

ΕΡΓΟ: Κ. ΚΑΡΑΟΥΛΑΝΗ

ΥΔΡΥΑΛΟΣ

ΕΡΓΟ Μ.ΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΡΓΟ ΑΝΩΝΥΜΗΣ
ΜΑΘΗΤΡΙΑΣ

Τεχνική του μουσαμά

η ζωγραφική γίνεται πάνω σε μουσαμά που κατόπιν θα κολληθεί στον τοίχο

- i) Η ζωγραφική και η προετοιμασία γίνονται σε μουσαμά με **φυσικούς φορείς** (αυγό, καζεΐνη, λάδια ή κόμμεα)

- ii) Η ζωγραφική και η προετοιμασία γίνονται σε μουσαμά με **συνθετικούς πολυμερείς φορείς** (ακρυλικά ή βινυλικά) ή ακόμα **χειρότερα** με έτοιμα πλαστικά χρώματα του εμπορίου τύπου ΧΡΩΤΕΧ, VITEX, ER-LAC, B. MOORE, DUROSTICK, BIBEXΡΩΜ, DULUX, BERLING, CHROMOLAC κ.ά.

ΜΟΥΣΑΜΑΣ
ΕΤΟΙΜΟΣ ΝΑ
ΚΟΛΛΗΘΕΙ

Παραδοσιακές τεχνικές και πατροπαράδοτα υλικά:

Ορίζουμε ως τέτοια οποιαδήποτε τεχνική ή υλικό έχει χρησιμοποιηθεί στην Αγιογραφία, έχει ηλικία τουλάχιστον έναν αιώνα κι έχει φτάσει ως τις ημέρες μας.

Αναλυτικότερα εννοούμε το ψηφιδωτό, τη νωπογραφία, την υδρύαλο, την αυγοτέμπερα, την ζωγραφική με καζεΐνη και την ελαιογραφία.

Σύγχρονα υλικά:

Είναι τα βινυλικά (PVA) και τα ακρυλικά (acrylic) υλικά.

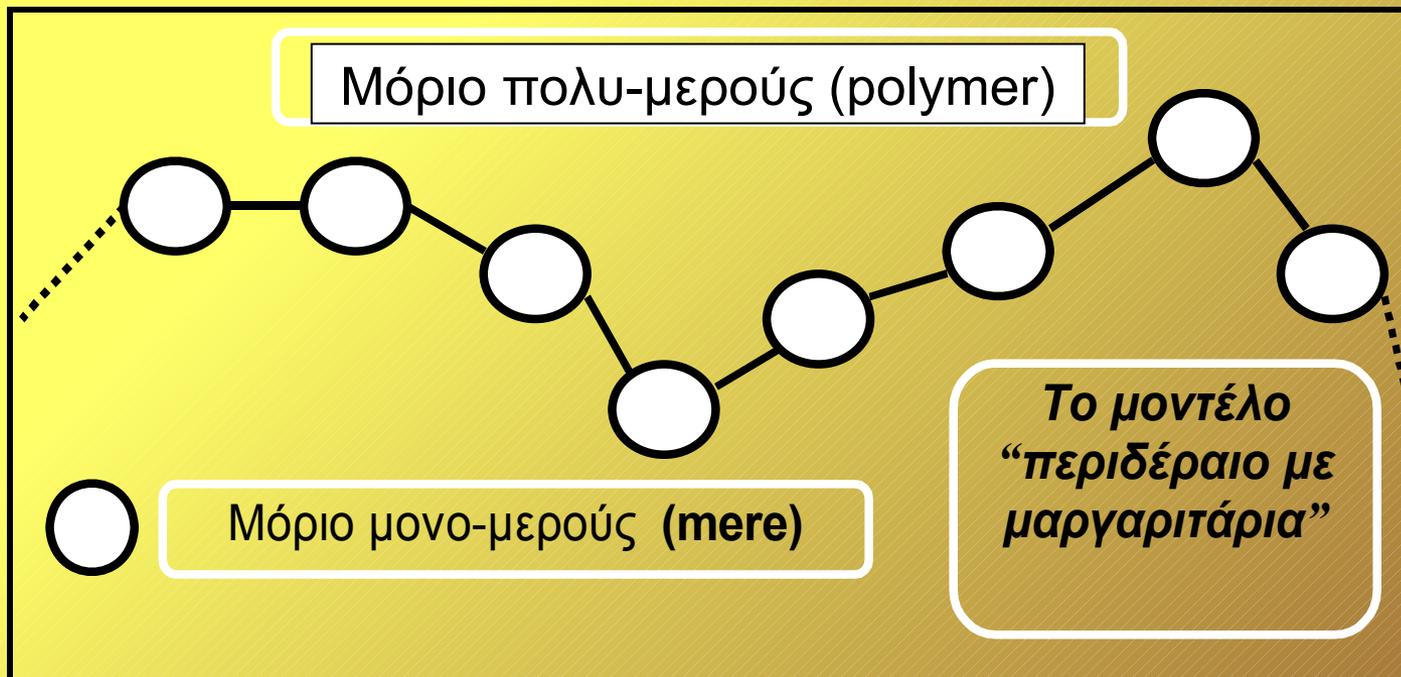
ΑΠΟ ΑΠΟΨΗ ΧΗΜΕΙΑΣ ΑΛΛΗ ΕΙΝΑΙ ΙΔΙΟΤΗΤΑ
ΤΗΣ **ΓΑΛΑΚΤΩΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗΣ (ΓΑΛΑΚΤΩΜΑΤΑ)**
ΚΙ ΑΛΛΗ ΕΙΝΑΙ Η ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ **ΠΟΛΥΜΕΡΙΣΜΟΥ**
(ΠΟΛΥΜΕΡΗ)

Ορισμένα **γαλακτώματα** που χρησιμοποιούνται
στην Αγιογραφία είναι παράλληλα και **πολυμερή** υλικά.

Πολυμερή υλικά:

τά πολυμερή (**poly-mer**) υλικά είναι χημικές ενώσεις που συνίστανται από πολύ μεγάλα σε μήκος μόρια. Καθένα μεγαλομόριο από αυτά προκύπτει ως πολλαπλή επανάληψη μιᾶς βασικῆς δομικῆς μοριακῆς μονάδας, τοῦ **μονομεροῦς (mere)**. Πολλά μονομερή (**mere**) συνδέονται διαδοχικά δίνοντας ἕνα μακρὸ εγαλομόριο πολυμεροῦς (**poly-mer**).

ΕΙΤΕ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΣΤΗ ΦΥΣΗ (ΑΥΓΟ, ΖΩΪΚΕΣ ΚΟΛΛΕΣ, ΡΗΙΝΕΣ Κ.Α), ΕΙΤΕ ΤΙΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΖΟΥΜΕ ΤΕΧΝΗΤΑ)

ΠΟΛΥΜΕΡΗ ΥΛΙΚΑ

(φυσικής προέλευσης ή βιοπολυμερή και κατασκευασμένα από τον άνθρωπο-**συνθετικά** ή **τεχνητά**)

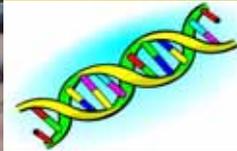
Συνθετικά πολυμερή
ή
τεχνητά

ΒΙΝΥΛΙΚΟΙ

Από αυτούς αποτελούνται
τα χρώματα εσωτερικών
χώρων(PVA)

ΑΚΡΥΛΙΚΟΙ

Συναντώνται στα χρώματα
εξωτερικών επιφανειών
ACRYLIC -METHACRYLIC-
ACRYLOSTYRENE

Φυσικά πολυμερή
ή βιοπολυμερή
(αυγό, DNA, ρετσίνη, καζεΐνη
του γάλακτος, μαλλί, βαμβάκι,
κυτταρίνη ξύλου κ.ά.)

ΠΛΑΣΤΙΚΟ ΧΡΩΜΑ

• ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ:

Πίστετικό χρώμα βινυλικής βάσης, καλυπτικό, αρκετά οικονομικό μεγάλης αντοχής, για εσωτερική και εξωτερική χρήση.

• ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ:

Είναι κατάλληλο για επιφάνειες από σοβά, μπετόν, νοβονό, αμιαντοσιμέντο.

Τσιμεντόχρωμα 100%

• ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ:

Οικονομικό ακρυλικό τσιμεντόχρωμα με βάση ειδικές ακρυλικές ρητίνες εξωτερικής και εσωτερικής χρήσης. Έχει μεγάλη καλυπτικότητα, ιδιαίτερα αντοχή στα καιρικά φαινόμενα, στους ατμοσφαιρικούς ρύπους, στα σπλάχνα του μπετόν.

• ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ:

Είναι ιδανικό για τοίχους από μπετόν, σοβά, τσιμέντο για εργαλειώδεις χρήσεις.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΧΡΗΣΗΣ ΤΩΝ ΤΕΧΝΙΚΩΝ-ΥΛΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΑ

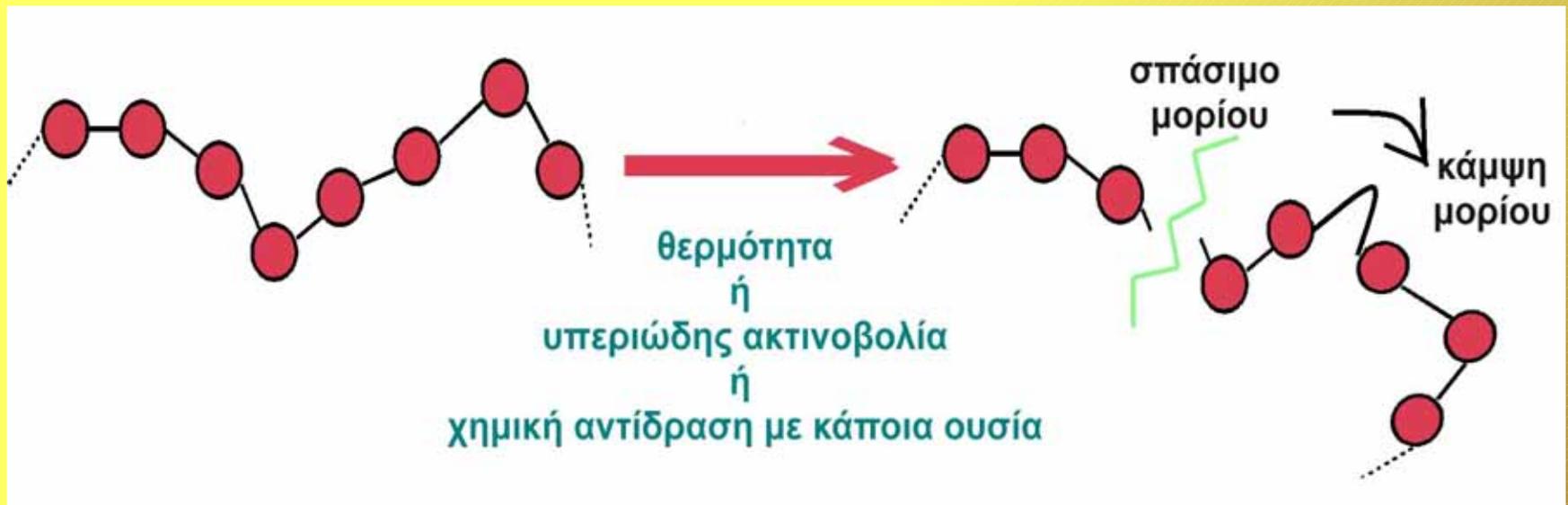
<i>Πρώτοι χριστιανι- κοί αιώνες</i>	<i>έως</i>	<i>18ος αιώνας</i>	<i>19ος αιώνας</i>	<i>έως</i>	<i>αρχές 20ου αιώνα</i>	<i>αρχές 20ου αιώνα έως σήμερα</i>
<i>Αποκλειστικά νωπογραφία και ψηφιδωτό</i>			<i>κυρίως ξηρογραφία με λάδια- ελαιογραφία</i>			<i>Κυρίως σύγχρονα υλικά (ακρυλικά ή βινυλικά)</i>

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΥΛΙΚΩΝ (ΒΙΝΥΛΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΚΡΥΛΙΚΩΝ)

Οι παράγοντες που μπορούν να προκαλέσουν **σπάσιμο**, ή οποιοσδήποτε **μεταβολές** στη μορφή των μακρομορίων είναι

- **θερμότητα,**
- η **υπεριώδης ακτινοβολία** και γενικότερα το **φως,**
- η **χημική αντίδραση** με το οξυγόνο-**οξείδωση,**
- η **χημική αντίδραση** με τις **χρωστικές,** με το **υπόστρωμα,** η **αέρια ρύπανση** και η **υγρασία**

επίδραση διαφόρων παραγόντων στα μόρια των σύγχρονων πολυμερών υλικών (βινυλικών και ακρυλικών)

Εμείς δεν μπορούμε να αντιληφθούμε άμεσα τις αλλαγές που συμβαίνουν στα μόρια αλλά τις παρακάτω αλλαγές:

Οποιαδήποτε μεταβολή λάβει χώρα στα
μεγαλομόρια (μαργαριταρένια περιδέραια) των
βινυλικών και ακρυλικών υλικών προκαλεί τα
ακόλουθα ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ:

- Ανεπαρκής αντοχή της χρωματισμένης επιφάνειας στο **πλύσιμο** δια **τριβής** και στην υγρασία.
- **Αποχρωματισμός** ή **σταδιακό ξάσπρισμα** των ζωγραφισμένων επιφανειών.
- Σχηματισμός **ρωγμών** στο χρώμα.
- **Ξεφλούδισμα** και **σήκωμα** του χρώματος.
- **Ξεκόλλημα** των μουσαμάδων που έχουν κολληθεί με κόλλες τέτοιου είδους μέσα σε λίγες δεκαετίες.

- Μαζί με τα παραπάνω προβλήματα των πολυμερών φορέων αναφέρεται η βλαβερή εκπομπή **Π.Ο.Ε. πτητικών οργανικών συστατικών** (V.O.C.-Volatile Organic Compounds).
- Ειδικότερα τα πλαστικά χρώματα τύπου ΧΡΩΤΕΧ ή VITECH κ.ά με τις έτοιμες αποχρώσεις ενέχουν τον μεγαλύτερο βαθμό αναξιοπιστίας για την Αγιογραφία.

Ακρυλικά χρώματα και Π.Ο.Ε. (VOC)

Η ΤΙΜΕΣ
ΤΩΝ VOC
ΠΡΕΠΕΙ
ΝΑ ΕΙΝΑΙ
ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΕΝΕΣ

ΦΘΟΡΕΣ ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΩΝ ΚΑΜΩΜΕΝΩΝ ΜΕ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΥΛΙΚΑ

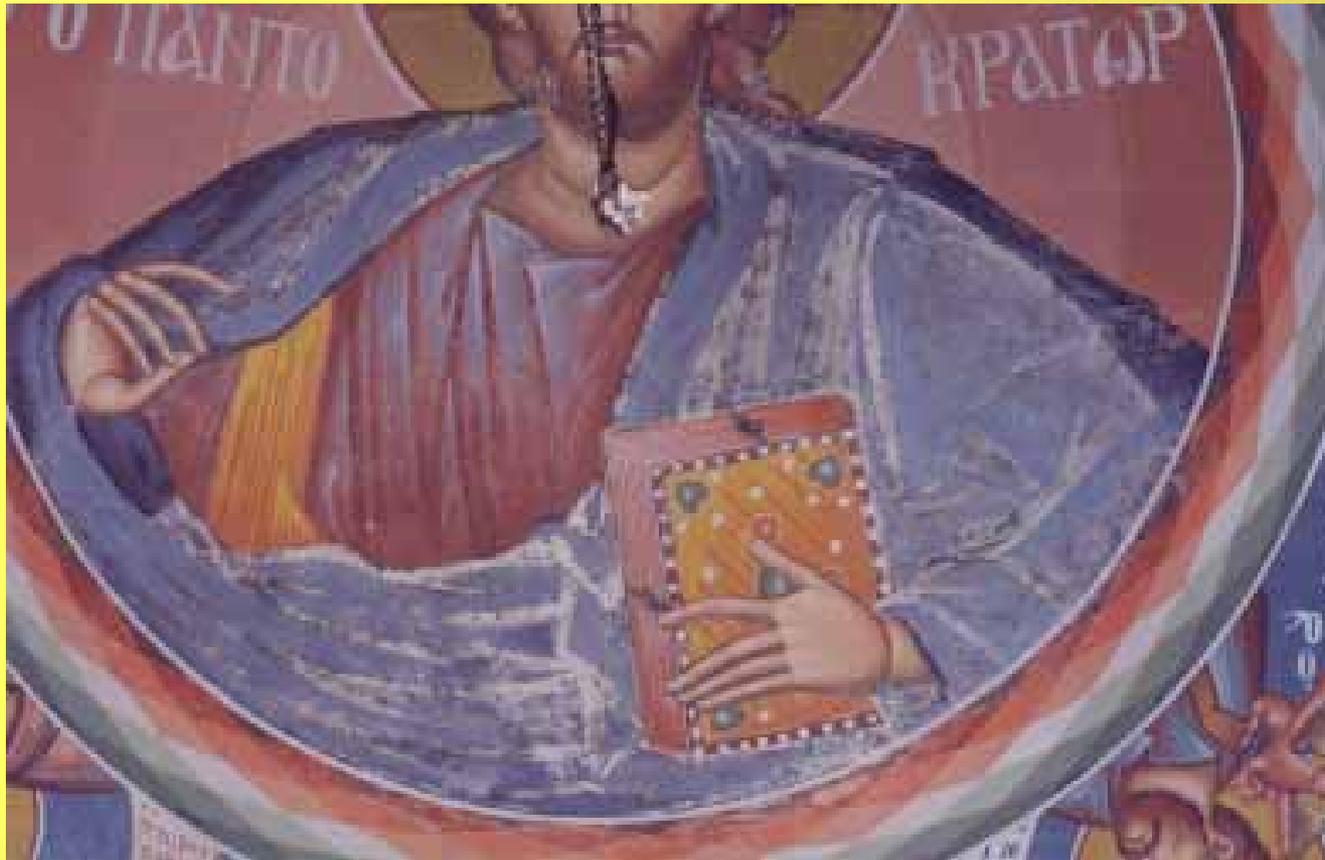
1980

Φθορές αγιογραφιών καμωμένων
με σύγχρονα υλικά

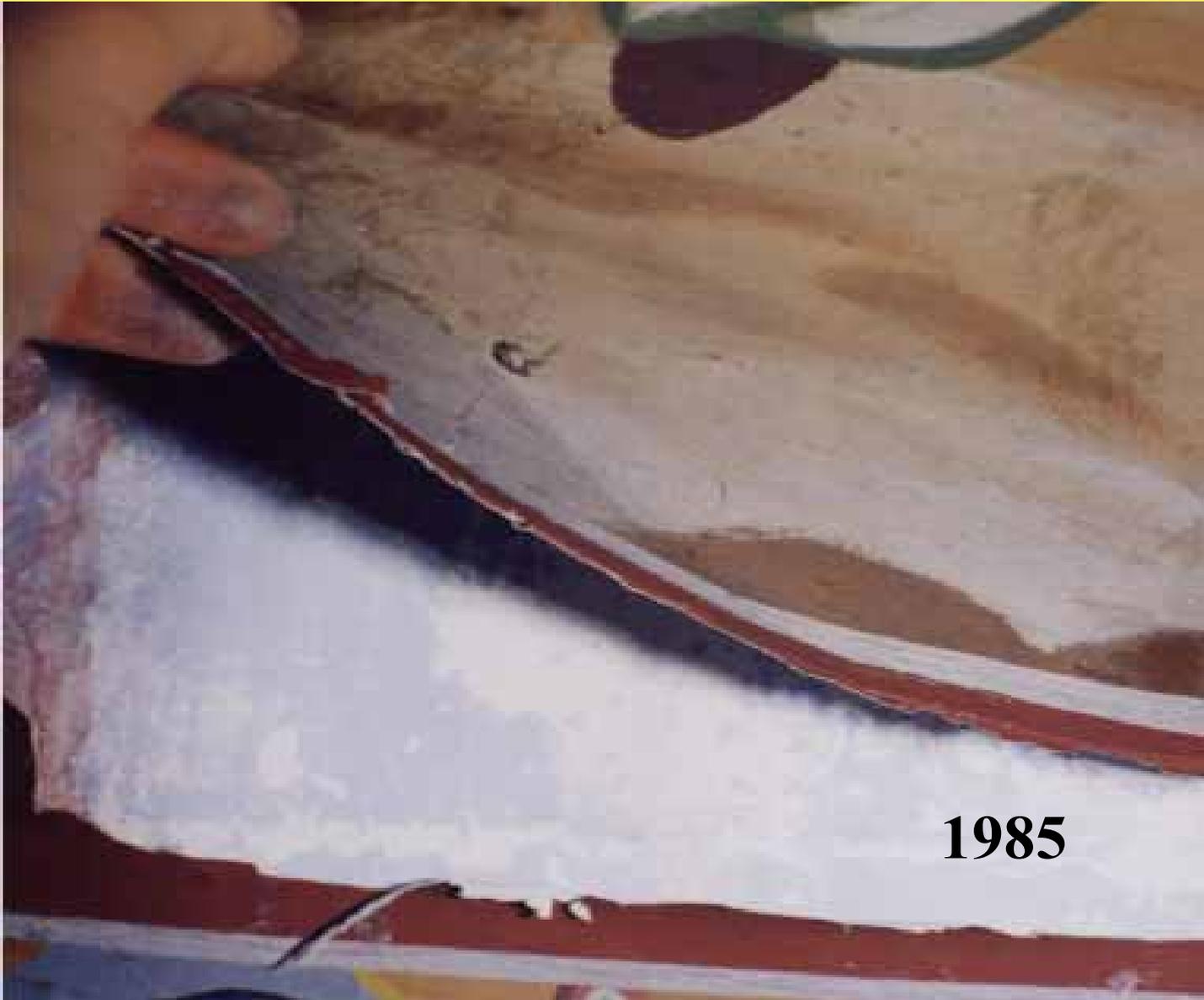
Φθορές...

1985

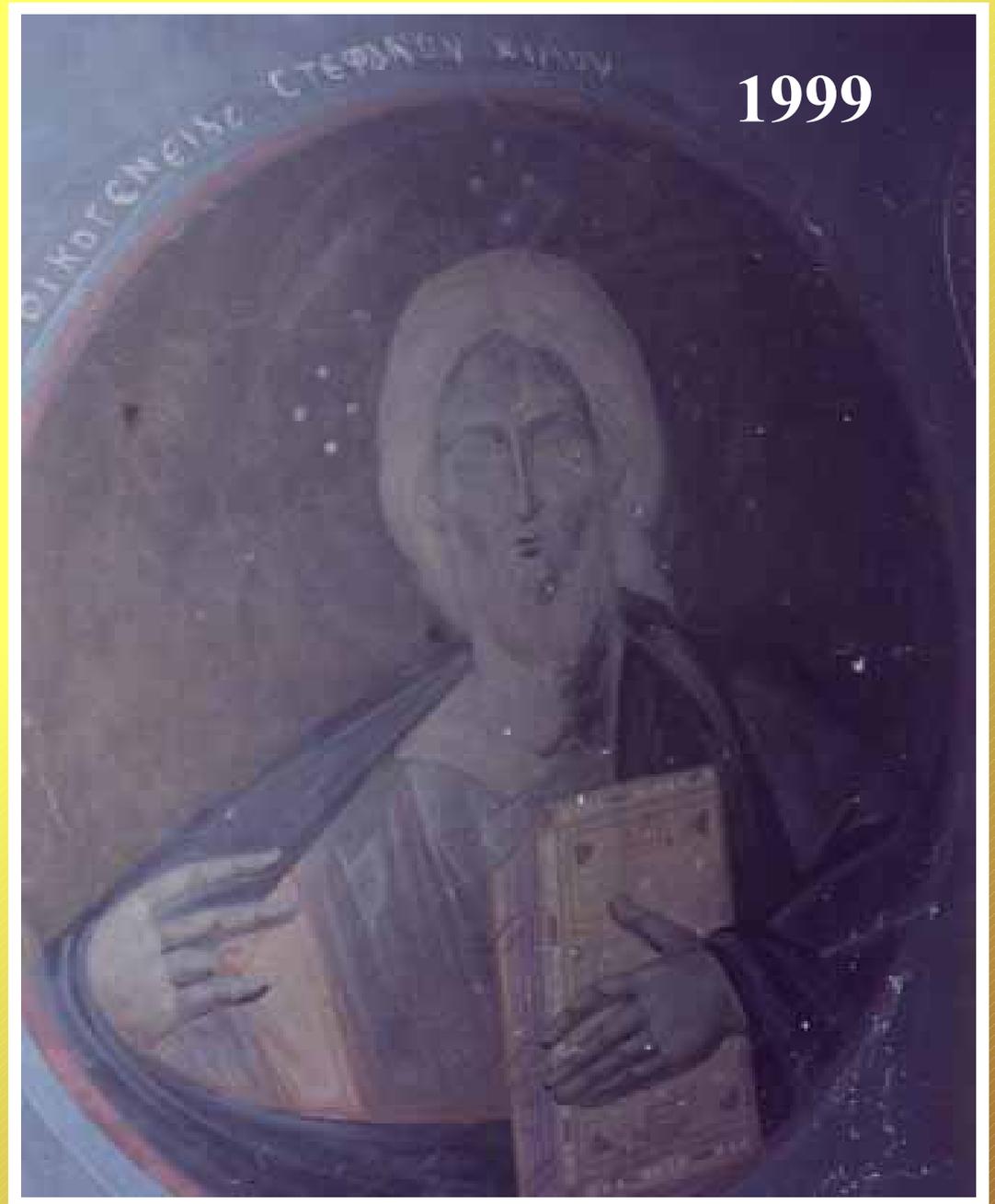
1985

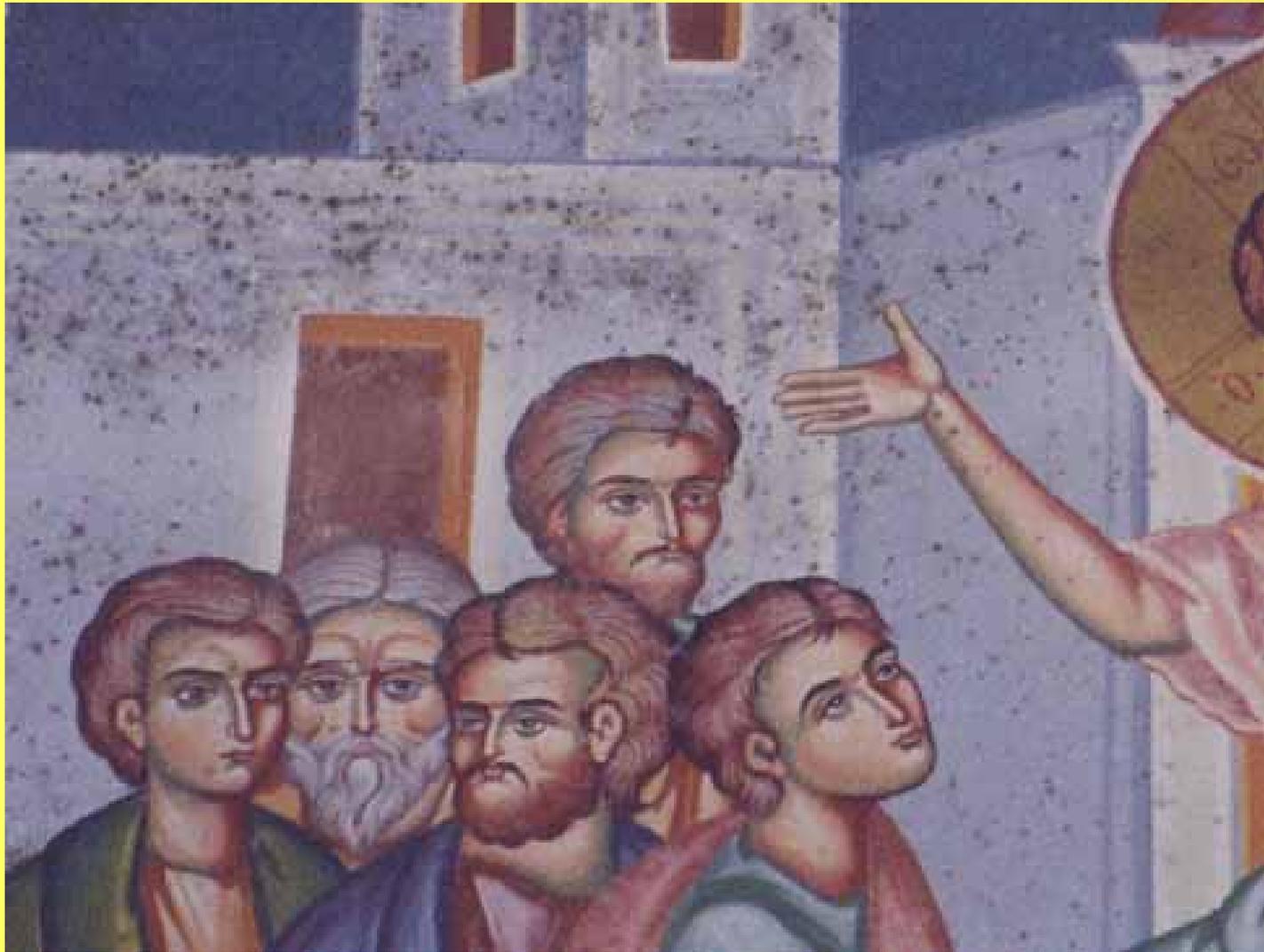

1985

1985

ΑΞΙΟΠΙΣΤΙΑ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΥΛΙΚΩΝ

ΨΗΦΙ-
ΔΩΤΟ

ΝΩΠΟ-
ΓΡΑΦΙΑ

* με λίγες σταγόνες μυκητοκτόνο

ΕΠΙΤΟΠΙΑ
ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕ
ΑΥΓΟ * Η
ΚΑΖΕΪΝΗ
Η ΥΔΡΥΑΛΟ
Η ΛΑΔΙΑ

ΒΙΝΥΛΙΚΑ ΚΑΙ
ΑΚΡΥΛΙΚΑ ΥΛΙΚΑ
(ΕΠΙΤΟΠΙΑ
ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ)

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

ΜΟΥΣΑΜΑΔΕΣ
ΜΕ ΤΕΜΠΕΡΑ
ΑΥΓΟΥ Η
ΚΑΖΕΪΝΗΣ
(ΚΟΛΛΗΜΕΝΟΙ ΜΕ
ΠΛΑΣΤΙΚΕΣ
ΚΟΛΛΕΣ)

ΜΟΥΣΑΜΑΔΕΣ ΜΕ
ΒΙΝΥΛΙΚΑ ΚΑΙ
ΑΚΡΥΛΙΚΑ
ΓΑΛΑΚΤΩΜΑΤΑ
(ΚΟΛΛΗΜΕΝΟΙ ΜΕ
ΠΛΑΣΤΙΚΕΣ
ΚΟΛΛΕΣ)

ΑΞΙΟΛΟΓΙΚΗ ΚΛΙΜΑΚΑ ΤΕΧΝΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΥΛΙΚΩΝ

Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 (115 21)

ΤΗΛ. 210-72.72.204, FAX 210-72.72.210

ΠΡΩΤ. 5097

ΑΡΙΘΜ.

ΛΙΣΤΗ 2260

ΛΕΜΒΟΣ 14η Νοεμβρίου 2012

ΕΓΚΥΚΛΙΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Πρός
Τὴν Ἱεράν Ἀρχιεπισκοπὴν Ἀθηνῶν καὶ
Τὰς Ἱεράς Μητροπόλεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

ΘΕΜΑ: «Περὶ τοῦ διακόσμου καὶ τῆς χρήσεως ἐγχρώμων φωτοτυπιῶν
(μεταξοτυπιῶν) διὰ τὴν ἀγιογράφειν τῶν Ἱερῶν Ναῶν».

Ἐκ Συνοδικῆς Ἀποφάσεως, ληφθεῖσης ἐν τῇ Συνεδρίᾳ τῆς Διακοῦς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς 6ης μηνὸς Νοεμβρίου ἐ.ε., καὶ κατόπιν προτάσεως τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Ἐκκλησιαστικῆς Τέχνης καὶ Μουσικῆς, γνωρίζομεν ὑμῖν, ὅτι ἡ Ἱερά Σύνοδος, ἐν τῇ ῥηθείᾳ Συνεδρίᾳ Αὐτῆς, λαβοῦσα ἐπίσης ὑπ' ὄψιν τόσον τὴν ἐπικρατοῦσαν δυσμενέστατην οἰκονομικὴν κατάστασιν, ὅσον καὶ τὴν ἀνάγκην διατηρήσεως τῆς εὐπρελείας καὶ τῆς παραδόσεως σχετικῶς πρὸς τὸν διάκοσμον τῶν Ἱερῶν Ναῶν, ἤχθη εἰς τὴν Ἀπόφασιν, ὅπως συστήσῃ εἰς ὑμᾶς :
α) τὴν ἀποφυγὴν χρήσεως ἐκκλησιαστικῶν εἰδῶν εὐτελοῦς ἀξίας διὰ τὸν διάκοσμον τῶν Ἱερῶν Ναῶν καὶ β) τὴν ἀπαγόρευσιν χρήσεως ἐγχρώμων φωτοτυπιῶν (μεταξοτυπιῶν) διὰ τὴν ἀγιογράφειν τῶν Ἱερῶν Ναῶν, λόγῳ τῆς δημιουργίας κακίστου αἰσθητικοῦ ἀποτελέσματος καὶ τοῦ κινδύνου ἐμπλοκῆς εἰς δικαστικὰς διενέξεις, λόγῳ κλοπῆς πνευματικῆς ἰδιοκτησίας ἄλλων ἀγιογράφων.

Ἐντολὴ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

Ὁ Αρχιεπίσκοπος

Ὁ Διαυλείας Γαβριήλ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΥΛΙΚΑ

- Τα σύγχρονα υλικά **χρησιμοποιήθηκαν ευρέως** λόγω της ευκολίας τους όμως δεν υπήρχε ικανό χρονικό διάστημα για να δοκιμαστούν
- Τα παραπάνω φαινόμενα φθοράς εκδηλώνονται περίπου ένα χρόνο από την παρασκευή του υλικού και βαίνουν διαρκώς αυξανόμενα. Μέσα σε **λίγες δεκαετίες** (κι ανάλογα με την ένταση της καταπόνησης) επέρχεται **κατάρρευση** των υλικών αυτών. **Τα σύγχρονα υλικά είναι έντονα ΠΑΘΟΓΕΝΗ.**
 - *Τα σύγχρονα βινυλικά και άκρυλικά υλικά (τουλάχιστον με τή μορφή που έχουν σήμερα) δεν μπορούν να αντικαταστήσουν τά πατροπαράδοτα υλικά σε αντοχή και μακροβιότητα.*

ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΥΛΙΚΩΝ

- Τα **ακρυλικά** υλικά είναι πολύ πιο αξιόπιστα, ανθεκτικά και μακρόβια σε σχέση με τα **βινυλικά** υλικά αν τεθεί θέμα σύγκρισης μεταξύ των σύγχρονων υλικών.

Σημεία που πρέπει να επισημανθούν

- **ΑΠΟΦΕΥΓΟΥΜΕ** ΟΣΟ ΓΙΝΕΤΑΙ στη φορητή εικόνα να χρησιμοποιούμε διαδοχικές στρώσεις από υλικά διαφορετικής προέλευσης (φυσικά με τεχνητά) π.χ.
ΔΕΝ προετοιμάζουμε-στοκάρουμε το ξύλο της φορητή εικόνας με ακρυλικό στόκο και αμέσως μετά ζωγραφίζουμε με αυγό ή ΔΕΝ προετοιμάζουμε την εικόνα με κουνελόκολλα και στόκο και μετά ζωγραφίζουμε με ακρυλικά χρώματα.

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

- Σήμερα πάνω από το 90% των Ιερών Ναών αγιογραφούνται με τα σύγχρονα υλικά. Έτσι μέσα σε λίγες δεκαετίες το μεγαλύτερο μέρος των Ιερών Ναών που είναι ζωγραφισμένοι με πλαστικά χρώματα θα αντιμετωπίσουν ΠΟΛΥ ΣΟΒΑΡΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ.
- Άραγε τα παραδοσιακά υλικά και οι τεχνικές είναι απαλλαγμένες από τις παραπάνω «κατηγορίες»;

Τα παραδοσιακά υλικά είναι απαλλαγμένα από τις κατηγορίες που βαρύνουν τα σύγχρονα γιατί απλά το γεγονός ότι έφτασαν μέχρι εμάς σημαίνει αντοχή στο χρόνο για πάνω από 500-4000 χρόνια (ανάλογα με το υλικό).